

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Komentarz

Tom V

Artykuły 1096–1217

redakcja naukowa Tadeusz Wiśniewski

Teresa Bielska-Sobkowicz, Anna Hrycaj
Andrzej Jakubecki, Marcin Orecki

KOMENTARZE

Teresa Bielska-Sobkowicz – sędzia Sądu Najwyższego, przewodnicząca Wydziału w Izbie Cywilnej; autorka prac z zakresu prawa cywilnego oraz prawa europejskiego.

Anna Hrycaj – doktor habilitowany nauk prawnych; profesor Uczelni Łazarskiego; sędzia Sądu Okręgowego w Warszawie z kilkunastoletnim doświadczeniem orzecznictwem w sprawach upadłościowych.

Andrzej Jakubecki – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; kierownik Katedry Postępowania Cywilnego i Międzynarodowego Prawa Handlowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Marcin Orecki – doktor nauk prawnych, adwokat; autor publikacji z zakresu postępowania cywilnego, prawa prywatnego międzynarodowego, arbitrażu handlowego i inwestycyjnego, a także prawa cywilnego i budowlanego.

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Komentarz

Tom V

Artykuły 1096–1217

redakcja naukowa Tadeusz Wiśniewski

Teresa Bielska-Sobkowicz, Anna Hrycaj
Andrzej Jakubecki, Marcin Orecki

KOMENTARZE

Stan prawny na 1 stycznia 2021 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Łukasz Błaszczak

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

JustLuk

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do poszczególnych artykułów napisali:

Teresa Bielska-Sobkowicz: art. 1142¹–1142⁷, 1144³–1144¹³, 1153¹³–1153²⁵

Anna Hrycaj: art. 1096–1116

Andrzej Jakubecki: art. 1154–1217

Marcin Orecki: art. 1117–1142, 1143, 1144–1144², 1145–1153

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8187-900-2

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	13
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)	19
CZĘŚĆ CZWARTA. PRZEPISY Z ZAKRESU MIĘDZYNARODOWEGO POSTĘPOWANIA CYWILNEGO	21
(Przepis wstępny – uchylone)	21
Art. 1096. (uchylony)	21
KSIĘGA PIERWSZA. JURYSDYKCJA KRAJOWA	21
Tytuł I. Przepisy ogólne	46
Art. 1097. [Zasada ciągłości jurysdykcji]	46
Art. 1098. [Zawistość sprawy za granicą]	49
Art. 1098 ¹ . [Zawieszenie postępowania z urzędu]	57
Art. 1099. [Brak jurysdykcji krajowej]	59
Art. 1099 ¹ . [Jurysdykcja krajowa konieczna]	65
(Oznaczenie oraz tytuł Tytułu II – uchylone)	70
Art. 1100–1102. (uchylone)	70
Tytuł III. Jurysdykcja krajowa w procesie	70
Art. 1103. [Łączniki jurysdykcji krajowej]	72
Art. 1103 ¹ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich]	76
Art. 1103 ² . [Jurysdykcja krajowa w sprawach ze stosunków między rodzicami i dziećmi]	80
Art. 1103 ³ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach alimentacyjnych i związanych z ustaleniem pochodzenia dziecka]	82
Art. 1103 ⁴ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu prawa pracy]	87
Art. 1103 ⁵ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach ubezpieczeniowych]	92
Art. 1103 ⁶ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach konsumenckich]	99
Art. 1103 ⁷ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach rozpoznawanych w procesie]	102

Art. 1103 ⁸ . [Wyłączna jurysdykcja krajowa w sprawach o prawa rzeczowe]	107
Art. 1103 ⁹ . [Wyłączna jurysdykcja krajowa w sprawach o rozwiązanie osoby prawnej]	109
Art. 1103 ¹⁰ . [Jurysdykcja krajowa a powództwo wzajemne i współuczestnictwo materialne]	112
Art. 1104. [Prorogacja jurysdykcji sądów polskich]	113
Art. 1105. [Derogacja jurysdykcji sądów polskich]	119
Art. 1105 ¹ . [Umowa o poddanie jurysdykcji sądów]	123
TYTUŁ IV. Jurysdykcja krajowa w postępowaniu nieprocesowym	125
Art. 1106. [Jurysdykcja krajowa w sprawach o uznanie za zmarłego i stwierdzenie zgonu]	126
Art. 1106 ¹ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach o ubezwłasnowolnienie] ...	132
Art. 1106 ² . [Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich]	136
Art. 1106 ³ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi]	140
Art. 1106 ⁴ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach o przysposobienie]	145
Art. 1106 ⁵ . [Stwierdzenie jurysdykcji w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej i środków ochrony dzieci]	148
Art. 1106 ⁶ . [Rozpoznanie wniosku o stwierdzenie jurysdykcji w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej i środków ochrony dzieci] ...	155
Art. 1106 ⁷ . [Rozstrzygnięcia sądu w zakresie określonym konwencją haską z 1996 r.]	156
Art. 1107. [Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu opieki i kurateli] ..	156
Art. 1107 ¹ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach rzeczowych]	164
Art. 1108. [Jurysdykcja krajowa w sprawach spadkowych]	165
Art. 1109. [Spadek podlegający jurysdykcji sądu polskiego]	169
Art. 1109 ¹ . [Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu rejestrów]	170
Art. 1110. [Jurysdykcja krajowa w innych sprawach]	173
Art. 1110 ¹ . [Odpowiednie stosowanie]	178
Art. 1110 ² . [Wyłączna jurysdykcja krajowa w zakresie praw rzeczowych na nieruchomości]	181
TYTUŁ IVA. Jurysdykcja krajowa w postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym	183
Art. 1110 ³ . [Odpowiednie stosowanie]	183
Art. 1110 ⁴ . [Wyłączna jurysdykcja krajowa]	187
KSIEGA PIERWSZA a. IMMUNITET SĄDOWY I EGZEKUCYJNY	192
Art. 1111. [Immunitet dyplomatyczny]	198
Art. 1112. [Immunitet konsularny]	217
Art. 1113. [Skutki stwierdzenia istnienia immunitetu sądowego]	223
Art. 1113 ¹ . [Brak obowiązku składania zeznań i inne przywileje (zwolnienia)]	227
Art. 1114. [Zrzeczenie się immunitetu sądowego]	232
Art. 1115. [Immunitet egzekucyjny]	234

Art. 1115 ¹ . [Odpowiednie stosowanie w postępowaniu zabezpieczającym]	237
Art. 1116. (uchylony)	237
KSIEGA DRUGA. POSTĘPOWANIE	238
TYTUŁ I. Zdolność sądowa i procesowa	238
Art. 1117. [Ocena zdolności sądowej i procesowej]	239
Art. 1118. (uchylony)	244
TYTUŁ II. Zabezpieczenie kosztów procesu	244
Art. 1119. [Kaucja aktoryczna]	244
Art. 1120. [Zwolnienie od kaucji]	246
Art. 1121. [Żądanie zabezpieczenia kosztów]	251
Art. 1122. [Wyłączenie uprawnienia pozwanego]	253
Art. 1123. [Wysokość kaucji]	253
Art. 1124. [Skutki niezłożenia kaucji]	254
Art. 1125. [Zwrot kaucji]	256
Art. 1126. [Wniosek pozwanego o zaspokojenie z kaucji]	257
Art. 1127. [Pierwszeństwo zaspokojenia]	258
Art. 1128. [Odpowiednie stosowanie w postępowaniu nieprocesowym]	258
TYTUŁ III. Zwolnienie cudzoziemców od kosztów sądowych	259
Art. 1129. [Zwolnienie cudzoziemców od kosztów sądowych]	259
TYTUŁ IV. Pomoc prawna	261
Art. 1130. [Pomoc prawna]	261
Art. 1131. [Wnioski sądów polskich o przeprowadzenie dowodów]	263
Art. 1131 ¹ . [Odpowiednie stosowanie w razie dokonywania innych czynności]	267
Art. 1132. [Wnioski sądów polskich o doręczenie pism sądowych]	267
Art. 1133. [Doręczenie pism sądowych listem poleconym]	268
Art. 1133 ¹ . [Odpowiednie stosowanie]	270
Art. 1134. [Przeprowadzenie dowodu i doręczanie pism przez przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne]	270
Art. 1135. [Przesłanki udzielenia pomocy prawnej przez sądy polskie] ...	271
Art. 1135 ¹ . [Wykonanie wniosku]	275
Art. 1135 ² . [Wnioski organów zagranicznych o przeprowadzenie dowodu]	277
Art. 1135 ³ . [Doręczanie pism sądowych osobom korzystającym z immunitetu]	279
Art. 1135 ⁴ . [Odpowiednie stosowanie do wykonywania innych czynności]	281
Art. 1135 ⁵ . [Pełnomocnik do doręczeń]	281
Art. 1136. (uchylony)	285
TYTUŁ V. Zabezpieczenie dowodów	285
Art. 1137. [Zabezpieczenie dowodów]	285

TYTUŁ VI. Zagraniczne dokumenty urzędowe	287
Art. 1138. [Zagraniczne dokumenty urzędowe]	287
TYTUŁ VII. Czynności dotyczące spadku po cudzoziemcach	289
Art. 1139. [Ograniczona jurysdykcja krajowa]	289
Art. 1140. [Wezwanie przez ogłoszenie]	291
Art. 1141. [Wydanie majątku ruchomego]	291
Art. 1142. [Cudzoziemiec zmarły w czasie podróży]	293
TYTUŁ VIIA. Europejskie poświadczenie spadkowe	294
Art. 1142 ¹ . [Przepisy stosowane w zakresie nieuregulowanym aktami unijnymi]	295
Art. 1142 ² . [Posiedzenia niejawne]	298
Art. 1142 ³ . [Doręczenia. Sporządzenie uzasadnienia postanowienia]	301
Art. 1142 ⁴ . [Zmiana lub uchylenie europejskiego poświadczenia spadkowego]	307
Art. 1142 ⁵ . [Doręczenie postanowienia o sprostowaniu, zmianie lub uchyleniu europejskiego poświadczenia spadkowego]	308
Art. 1142 ⁶ . [Zażalenie, skarga kasacyjna, skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia]	308
Art. 1142 ⁷ . [Wpis postanowienia do Rejestru Spadkowego]	310
TYTUŁ VIII. Stwierdzenie obcego prawa i wzajemności	311
Art. 1143. (uchylony)	311
TYTUŁ IX. Uzasadnienie prawomocnych orzeczeń i wydawanie zaświadczeń	311
Art. 1144. [Uzasadnienie orzeczenia na wniosek]	311
Art. 1144 ¹ . [Zaświadczenie]	313
TYTUŁ X. Wniosek o uchylenie wyroku wydanego w sprawie alimentacyjnej	313
Art. 1144 ² . [Uchylenie wyroku w sprawie alimentacyjnej]	313
TYTUŁ XI. Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym	315
Art. 1144 ³ . [Uzupełniające stosowanie przepisów o postępowaniu zabezpieczającym; definicja banku lub rachunku bankowego]	316
Art. 1144 ⁴ . [Właściwość sądu]	319
Art. 1144 ⁵ . [Stwierdzenie upadku zabezpieczenia]	321
Art. 1144 ⁶ . [Organ do spraw informacji; opłata za udzielenie informacji]	322
Art. 1144 ⁷ . [Doręczenie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym]	323
Art. 1144 ⁸ . [Zażalenie]	325
Art. 1144 ⁹ . [Oświadczenie dotyczące zabezpieczenia środków]	327
Art. 1144 ¹⁰ . [Organ właściwy w zakresie zwolnienia sum przekraczających kwotę podlegającą zabezpieczeniu]	328
Art. 1144 ¹¹ . [Sąd właściwy w zakresie rozpatrywania środków odwoławczych przeciwko nakazowi zabezpieczenia]	329
Art. 1144 ¹² . [Zażalenie]	331

Art. 1144 ¹³ . [Podważenie wykonania nakazu zabezpieczenia]	331
KSIEGA TRZECIA. UZNANIE I STWIERDZENIE WYKONALNOŚCI	332
TYTUŁ I. Uznanie orzeczeń sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych	332
Art. 1145. [Uznanie orzeczeń sądów zagranicznych]	332
Art. 1146. [Przesłanki uznania]	337
Art. 1147. [Wymogi dotyczące uznania orzeczenia zagranicznego]	346
Art. 1148. [Ustalenie, czy orzeczenie sądu zagranicznego podlega uznaniu]	348
Art. 1148 ¹ . [Postępowanie w sprawie uznania orzeczenia sądu zagranicznego]	351
Art. 1149. [Niedopuszczalność przywrócenia terminu]	353
Art. 1149 ¹ . [Odpowiednie stosowanie]	354
TYTUŁ II. Wykonalność orzeczeń sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych oraz ugód zawartych przed takimi sądami i organami lub przez nie zatwierdzonych	355
Art. 1150. [Przesłanki wykonalności]	355
Art. 1151. [Wniosek o stwierdzenie wykonalności]	359
Art. 1151 ¹ . [Nadanie klauzuli wykonalności]	360
Art. 1151 ² . [Egzekucja i środki zabezpieczenia]	362
Art. 1151 ³ . [Ograniczenie podstaw powództwa]	365
Art. 1151 ⁴ . [Odpowiednie stosowanie]	365
Art. 1152. [Wykonalność ugody zawartej przed sądem zagranicznym] . . .	366
Art. 1153. (uchylony)	367
TYTUŁ III. (uchylony)	367
Art. 1153 ¹ –1153 ³ . (uchylone)	367
TYTUŁ IV. (uchylony)	368
Art. 1153 ⁴ –1153 ⁶ . (uchylone)	368
TYTUŁ V. (uchylony)	368
Art. 1153 ⁷ –1153 ⁹ . (uchylone)	368
TYTUŁ VI. (uchylony)	368
Art. 1153 ¹⁰ –1153 ¹² . (uchylone)	368
KSIEGA CZWARTA. UZNANIE I WYKONANIE NIEKTÓRYCH ORZECZEŃ SĄDÓW PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ ORAZ POCHODZĄCYCH Z TYCH PAŃSTW UGÓD I DOKUMENTÓW URZĘDOWYCH	368
TYTUŁ I. Przepisy ogólne	369
Art. 1153 ¹³ . [Zakres zastosowania]	369
Art. 1153 ¹⁴ . [Tytuły wykonawcze]	373
Art. 1153 ¹⁵ . [Podstawa wszczęcia postępowania wykonawczego]	377
Art. 1153 ^{15a} . [Europejskie nakazy zabezpieczenia na rachunku bankowym wydane w państwach członkowskich UE jako tytuły zabezpieczenia]	377

TYTUŁ II. Wykonanie	378
Art. 1153 ¹⁶ . [Dostosowanie]	378
Art. 1153 ¹⁷ . [Doręczenie zawiadomienia i zaświadczenia]	380
Art. 1153 ¹⁸ . [Zawieszenie; ograniczenie]	382
Art. 1153 ¹⁹ . [Zawieszenie; umorzenie]	384
Art. 1153 ²⁰ . [Zawieszenie]	385
Art. 1153 ²¹ . [Umorzenie]	387
Art. 1153 ²² . [Odpowiednie stosowanie]	388
Art. 1153 ^{22a} . [Postępowanie wykonawcze na podstawie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym wydanego w państwie członkowskim UE]	389
TYTUŁ III. Odmowa uznania lub wykonania	390
Art. 1153 ²³ . [Właściwość sądu]	390
Art. 1153 ²⁴ . [Zażalenie]	393
Art. 1153 ²⁵ . [Odpowiednie stosowanie]	393
CZĘŚĆ PIĄTA. SĄD POLUBOWNY (ARBITRAŻOWY)	395
TYTUŁ I. Przepisy ogólne	403
Art. 1154. [Zakres zastosowania]	403
Art. 1155. [Miejsce postępowania przed sądem polubownym]	408
Art. 1156. [Jurysdykcja krajowa]	411
Art. 1157. [Zdatność arbitrażowa]	412
Art. 1158. [Sąd]	424
Art. 1159. [Tryb postępowania]	426
Art. 1160. [Doręczenia]	428
TYTUŁ II. Zapis na sąd polubowny	431
Art. 1161. [Zapis na sąd polubowny]	431
Art. 1162. [Forma zapisu na sąd polubowny]	440
Art. 1163. [Zapis w umowie (statucie)]	446
Art. 1164. [Zapis na sąd polubowny w sprawach pracowniczych]	449
Art. 1164 ¹ . [Zapis na sąd polubowny w przypadku sporów związanych z umowami, których stroną jest konsument]	450
Art. 1165. [Zarzut zapisu na sąd polubowny]	451
Art. 1166. [Zabezpieczenie roszczeń]	458
Art. 1167. [Pełnomocnictwo udzielone przez przedsiębiorcę]	461
Art. 1168. [Utrata mocy zapisu na sąd polubowny]	464
TYTUŁ III. Skład sądu polubownego	467
Art. 1169. [Liczba arbitrów]	467
Art. 1170. [Arbiter]	469
Art. 1171. [Sposób powołania arbitrów]	470
Art. 1172. [Wniosek strony]	472
Art. 1173. [Kwalifikacje arbitra]	473
Art. 1174. [Wyłączenie arbitra]	474
Art. 1175. [Ustąpienie arbitra]	478

Art. 1176.	[Tryb postępowania o wyłączenie arbitra]	479
Art. 1177.	[Odwołanie arbitra]	483
Art. 1178.	[Arbiter zastępczy]	485
Art. 1179.	[Wynagrodzenie i zwrot wydatków arbitra]	487
TYTUŁ IV. Właściwość sądu polubownego		489
Art. 1180.	[Orzeczenie o właściwości; zarzut braku właściwości]	489
Art. 1181.	[Udzielenie zabezpieczenia]	493
Art. 1182.	[Roszczenie o naprawienie szkody]	499
TYTUŁ V. Postępowanie przed sądem polubownym		501
Art. 1183.	[Zakaz dyskryminacji]	501
Art. 1184.	[Zasady i sposób postępowania]	503
Art. 1185.	[Miejsce posiedzenia]	505
Art. 1186.	[Wezwanie na arbitraż]	505
Art. 1187.	[Język postępowania]	508
Art. 1188.	[Pozew i odpowiedź na pozew]	509
Art. 1189.	[Rozprawa; doręczanie pism drugiej stronie]	511
Art. 1190.	[Sposoby zakończenia postępowania]	512
Art. 1191.	[Dowody; zakaz stosowania środków przymusu]	514
Art. 1192.	[Pomoc sądowa]	517
Art. 1193.	[Zarzut naruszenia przepisów]	518
TYTUŁ VI. Wyrok sądu polubownego i zakończenie postępowania		519
Art. 1194.	[Prawo właściwe, ogólne zasady prawa, zasady słuszności]	519
Art. 1195.	[Wydanie orzeczenia; zdanie odrębne]	523
Art. 1196.	[Ugoda]	526
Art. 1197.	[Forma i treść wyroku]	529
Art. 1198.	[Umorzenie postępowania]	533
Art. 1199.	[Koniec obowiązków arbitrów]	535
Art. 1200.	[Sprostowanie i wykładnia wyroku]	535
Art. 1201.	[Sprostowanie z urzędu wyroku]	537
Art. 1202.	[Uzupełnienie wyroku]	537
Art. 1203.	[Przedłużenie terminu]	538
Art. 1204.	[Złożenie akt i oryginału wyroku w sądzie]	539
TYTUŁ VII. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego		540
Art. 1205.	[Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego]	540
Art. 1206.	[Podstawy skargi]	544
Art. 1207.	[Odpowiednie stosowanie]	551
Art. 1208.	[Termin wniesienia skargi. Skarga kasacyjna]	554
Art. 1209.	[Podjęcie postępowania przez sąd polubowny]	556
Art. 1210.	[Wstrzymanie wykonania wyroku]	559
Art. 1211.	[Uchylenie wyroku]	560
TYTUŁ VIII. Uznanie i stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej		561
Art. 1212.	[Moc prawna wyroku]	561
Art. 1213.	[Wniosek o uznanie lub stwierdzenie wykonalności]	563

Art. 1213 ¹ .	[Wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta] . . .	564
Art. 1214.	[Orzeczenie w przedmiocie uznania lub stwierdzenia wykonalności]	566
Art. 1215.	[Wyrok lub ugoda zawarta za granicą]	570
Art. 1216.	[Odroczenie]	575
Art. 1217.	[Skutek prawomocnego oddalenia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego]	577
Skorowidz rzeczowy		579

Wykaz skrótów

Źródła prawa

d.p.p.m.	– ustawa z 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm.), akt nieobowiązujący
dyrektywa 96/71	– dyrektywa 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16.12.1996 r. dotycząca delegowania pracowników w ramach świadczenia usług (Dz.Urz. WE L 18 z 1997 r., s. 1, ze zm.)
EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
europajska konwencja luksemburska	– Europejska konwencja o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem, sporządzona w Luksemburgu 20.05.1980 r. (Dz.U. z 1996 r. Nr 31, poz. 134 ze sprost.)
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
k.m.	– ustawa z 18.09.2001 r. – Kodeks morski (Dz.U. z 2018 r. poz. 2175 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
konwencja bazylejska o immunitacie państwa	– Europejska konwencja o immunitacie państwa, przyjęta 16.05.1972 r. w Bazylei (Council of Europe Treaty Series nr 074 i 074A)
konwencja brukselska	– Konwencja brukselska z 27.09.1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. WE C 27 z 1998 r., s. 1)

konwencja haska z 1905 r.	– Konwencja dotycząca ubezwłasnowolnienia i analogicznych zarządzeń opiekuńczych, podpisana w Hadze 17.07.1905 r. (Dz.U. z 1929 r. Nr 80, poz. 598)
konwencja haska z 1961 r.	– Konwencja o właściwości organów i prawie właściwym w zakresie ochrony małoletnich, sporządzona w Hadze 5.10.1961 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 106, poz. 519)
konwencja haska z 1980 r.	– Konwencja dotycząca cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzona w Hadze 25.10.1980 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 108, poz. 528 ze sprost.)
konwencja haska z 1996 r.	– Konwencja o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, sporządzona w Hadze 19.10.1996 r. (Dz.U. z 2010 r. Nr 172, poz. 1158)
konwencja lugańska	– Konwencja o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisana w Lugano 30.10.2007 r. (Dz.Urz. UE L 147 z 2009 r., s. 5)
konwencja nowojorska o immunitetach jurysdykcyjnych państw i ich mienia	– Konwencja Narodów Zjednoczonych o immunitetach jurysdykcyjnych państw i ich mienia, przyjęta w Nowym Jorku 2.12.2004 r. (https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf)
konwencja o misjach specjalnych	– Konwencja o misjach specjalnych, otwarta do podpisu w Nowym Jorku 16.12.1969 r. (Dz.U. z 1985 r. Nr 48, poz. 245, zał.)
konwencja wiedeńska o stosunkach dyploma- tycznych	– Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych, przyjęta 18.04.1961 r. w Wiedniu (Dz.U. z 1965 r. Nr 37, poz. 232, zał.)
konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych	– Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych, przyjęta 24.04.1963 r. w Wiedniu (Dz.U. z 1982 r. Nr 13, poz. 98, zał.)
k.p.	– ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1526)

nowelizacja z 5.12.2008 r.	– ustawa z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571)
p.a.s.c.	– ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 463 ze zm.)
p.p.m.	– ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792)
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1192 ze zm.)
pr. spółdz.	– ustawa z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2020 r. poz. 275 ze zm.)
p.u.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.)
rozporządzenie nr 44/2001	– rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. WE L 12, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie nr 2201/2003	– rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z 27.11.2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2001 (Dz.Urz. WE L 338, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie nr 805/2004	– rozporządzenie (WE) nr 805/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z 21.04.2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych (Dz.Urz. UE L 143, s. 15, ze zm.)
rozporządzenie nr 1896/2006	– rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L 399, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie nr 861/2007	– rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (Dz. Urz. UE L 199, s. 1, ze zm.)
rozporządzenie nr 4/2009	– rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z 18.12.2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz.Urz. UE L 7 z 2009 r., s. 1, ze zm.)

rozporządzenie nr 650/2012	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201, s. 107)
rozporządzenie nr 1215/2012	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona) (Dz.Urz. UE L 351, s. 1, ze zm.)
r.s.c.s.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28.01.2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych (Dz.U. z 2014 r. poz. 1657 ze zm.)
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
TUE	– Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13)
u.BFG	– ustawa z 10.06.2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (Dz.U. z 2020 r. poz. 842)
u.d.u.r.	– ustawa z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 895 ze zm.)
u.KRS	– ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2019 r. poz. 1500 ze zm.)
u.k.s.c.	– ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 755 ze zm.)
u.k.w.h.	– ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2019 r. poz. 2204)
u.o.p.	– ustawa z 2.04.2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2020 r. poz. 347)
u.p.e.a.	– ustawa z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2020 r. poz. 1427 ze zm.)
u.SN	– ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2019 r. poz. 825 ze zm.)
u.w.cz.o.c.	– ustawa z 26.01.2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z za-

- kresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych (Dz.U. poz. 416)
- u.w.l. – ustawa z 24.06.1994 r. o własności lokali (Dz.U. z 2020 r. poz. 1910)
- u.z.u.p.z. – ustawa z 6.03.2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2020 r. poz. 1252 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

AUW Prawo	– Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo
Dz.Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz.Urz. WE	– Dziennik Urzędowy Wspólnoty Europejskiej
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
M.P.	– Monitor Polski
MPP	– Monitor Prawa Pracy
M.Praw.	– Monitor Prawniczy
NP	– Nowe Prawo
NPN	– Nowy Przegląd Notarialny
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Izba Karna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PiP	– Państwo i Prawo
PiZS	– Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PN	– Przegląd Notarialny
PPC	– Polski Proces Cywilny

PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PPHZ	– Problemy Prawne Handlu Zagranicznego
PPiA	– Przegląd Prawa i Administracji
Prob.Egz.S.	– Problemy Egzekucji Sądowej
Prok. i Pr.-wkł.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
Prz. Leg.	– Przegląd Legislacyjny
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PwD	– Prawo w Działaniu
PWPMEiP	– Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
R. Pr.	– Radca Prawny
SC	– Studia Cywilistyczne
SIS	– Studia Iuridica Silesiana
SIT	– Studia Iuridica Toruniensia
St. Iur.	– Studia Iuridica
St. Praw.	– Studia Prawnicze
St. Pr.-Ek.	– Studia Prawno-Ekonomiczne
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUWr	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego

Inne

TS	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SW	– Sąd Wojewódzki
WSA	– Wojewódzki Sąd Administracyjny

USTAWA

z dnia 17 listopada 1964 r.

Kodeks postępowania cywilnego

(Dz.U. z 2020 r. poz. 1575; zm.: Dz.U. z 2020 r. poz. 1578)

CZĘŚĆ CZWARTA

Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego

(Przepis wstępny – uchylone)

Art. 1096. (uchylony)

Artykuł 1096 został uchylony przez nowelizację z 5.12.2008 r.

KSIĘGA PIERWSZA

Jurysdykcja krajowa

Literatura: M. Allerhand, *Oznaczenie sądu właściwego przez Sąd Najwyższy*, PPC 1934/9; H. Batiffol, P. Lagarde, *Droit international privé*, t. 2, Paris 1983; W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1984; W. Berutowicz, *Wszczęcie procesu cywilnego*, ZNUWr Prawo 1960/27; G.B. Born, P.B. Rutledge, *International Civil Litigation in United State Courts*, Austin 2007; B. Brandl, *Direkte Zuständigkeit der Schweiz im internationalen Schuldrecht*, St. Gallen 1991; W. Broniewicz, *Jurysdykcja krajowa a dopuszczalność drogi sądowej na tle wykładni art. 421 § 3 k.p.c.*, NP 1969/11–12; W. Broniewicz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym według k.p.c.*, „Palestra” 1966/ 2; W. Broniewicz, *Normy, przesłanki i zarzuty jurysdykcyjne w procesie cywilnym*, St. Pr.-Ek. 1969/2; W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008; W. Broniewicz, *Wystąpienie w komitecie Nauk Prawnych PAN nad referatem J. Jodłowskiego*, PiP 1962/10; G.C. Cheshire, P.M. North, J.J. Fawcett, *Private International Law*, London 1999; J. Ciszewski, *Europejskie prawo małżeńskie i dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej. Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń. Komentarz*, Warszawa 2004; J. Ciszewski, *Glosa do postanowienia SN z 27.01.1977 r.*, III CRN 337/76, „Palestra” 1977/10; J. Ciszewski, *Konwencja z Lugano. Europejskie prawo dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych. Komentarz*, Warszawa 2004; M. Czepelak, *Glosa do postanowienia SN z 17.01.2002 r.*, III CZP 77/01, „Rejent” 2003/12; S. Dalka, *Sądowe postępowanie cywilne. Założenia ogólne i pro-*

ces cywilny, t. 1, Gdańsk 1992; J. Dilger, *Die Regelungen zur internationalen Zuständigkeit in Ehesachen in der Verordnung (EG) Nr 2201/2003*, Tübingen 2004; H. Duszka-Jakimko, *Bezpieczeństwo prawne w międzynarodowym postępowaniu cywilnym*, GSP 2002/9; H. Duszka-Jakimko, *Jurysdykcja krajowa w sprawach cywilnych i handlowych w polskim systemie prawnym i w prawie europejskim*, Opole 2006; T. Ereciński, *Kilka uwag o tzw. jurysdykcji koniecznej* [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005; T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie cywilne*, Warszawa 2000; *European Civil Practice*, t. 1, red. A. Layton, H. Mercer, London 2004; K. Flaga-Gieruszyńska, *Jurysdykcja krajowa i uznanie orzeczeń sądów zagranicznych. Polska i standardy europejskie*, Kraków 1999; J. Gilas, *Prawo międzynarodowe prywatne*, Warszawa 2002; J. Gołaczyński, *Wybrane zagadnienia jurysdykcji krajowej według rozporządzenia Rady Unii Europejskiej nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych* [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005; J. Gołaczyński, M. Zalisko, *Jurysdykcja krajowa szczególna w sprawach dotyczących czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego w rozporządzeniu nr 1215/2012*, EPS 2019/4; H. Grothe, „Exorbitante” Gerichtszuständigkeiten im Rechtsverkehr zwischen Deutschland und den USA, „*Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*” 1994/4; P. Grzegorzczak, *Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu prawa własności przemysłowej*, Warszawa 2007; P. Grzegorzczak, *Nowy fundament europejskiego prawa procesowego cywilnego: jurysdykcja krajowa, zawisłość sprawy oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych według Rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1215/2012 (Bruksela Ia)*, cz. 1, PS 2014/6, cz. 2, PS 2014/7–8; P. Grzegorzczak, *Reżim procesowy immunitetu państwa w postępowaniu cywilnym*, PS 2010/1; A. Heldrich, *Internationale Zuständigkeit und anwendbares Recht*, Berlin–Tübingen 1969; J. Jabłońska-Bonca, *Wstęp do nauk prawnych*, Poznań 1996; H. Jakimko, *Pojęcie jurysdykcji krajowej w polskich kodeksach postępowania cywilnego z roku 1930 i z roku 1964*, PPIA 1997/39; J. Jodłowski, *Jurysdykcja krajowa w sprawach spadkowych w świetle k.p.c.*, SC 1969/13–14; J. Jodłowski, *Kilka kwestii z teorii międzynarodowego postępowania cywilnego*, PiP 1974/2; J. Jodłowski, *Nowe przepisy k.p.c. z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, Warszawa 1962; J. Jodłowski, *Nowy etap przebudowy polskiego procesu cywilnego. Uwagi na marginesie dekretu z dn. 23 IV 1953 r. o zmianie niektórych przepisów postępowania w sprawach cywilnych*, Warszawa 1953; J. Jodłowski, *Uznanie i wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych w Polsce na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1977; J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2005; J. Jodłowski, W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1958; F.K. Juenger, *The American Law of General Jurisdiction*, „*The University of Chicago Legal Forum*” 2001/1; A. Jurek, *Dochodzenie alimentów za granicą w dobie częstych nowelizacji międzynarodowego prawa prywatnego i postępowania cywilnego*, PWPMEiP 2014/12; *Jurysdykcja, uznawanie orzeczeń sądowych oraz ich wykonywanie w sprawach cywilnych i handlowych. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2015; J. Kaplińska, *Cofnięcie pozwu przed nadaniem mu prawidłowego biegu*, PS 2003/11–12; J. Klimkowicz, *Uczestnictwo w charakterze wnioskodawcy w postępowaniu nieprocesowym*, PiP 1977/1; *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 3, *Komentarz do artykułów 1096–1217 KPC oraz aktów prawnych UE regulujących międzynarodowe postępowanie cywilne*, red. K. Piasecki, Warszawa 2007; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969; *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012; *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny Komentarz*, red. A. Jakubecki, Kraków 2005; M. Kordela, *Zarys typologii uzasadnień aksjologicznych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Bydgoszcz–Poznań 2001; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004; J. Krajewski, *Nadzór judykacyjny nad prawomocnymi orzeczeniami w polskim procesie cywilnym*, Toruń 1963; J. Kropholler, *Europäisches Zivilprozessrecht Kommentar zu EuGVO, Lugano-Übereinkommen und Europäischen Vollstreckungstitel*, Frankfurt am Main 2005; J. Kropholler, *Internationale Zuständigkeit* [w:] *Handbuch des internationalen Zivilverfahrensrechts*, t. 1, Tübingen 1982; W. Litewski, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1999; W. Litewski, *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*, Kraków 1998; M.A. Lupoi, *Conflitti transnazionali di giurisdizioni*, t. 1, Milano 2002; J. Łopuski, *Konwencja lugańska o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z uwzględnieniem orzecznictwa ETS*, Bydgoszcz 2001; J. Maliszewska-Nienartowicz, *Reguły dotyczące jurysdykcji w sprawach cywilnych i handlowych w prawie wspólnotowym – rozporządzenie Rady 44/2001/WE*, cz. 1, M.Praw. 2004/9, cz. 2, M.Praw. 2004/10, cz. 3, M.Praw. 2004/11; A. Mączyński, *Jed-*

nolite europejskie normy o jurysdykcji krajowej i skuteczności orzeczeń zagranicznych [w:] *Księga pamiątkowa. I Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej*, red. A. Oleszko, Poznań 1993; I. Moryc, *Glosa do postanowienia SN z 11.04.2014 r.*, I CSK 325/13, „Rejent” 2016/10; P. Mostowik, M. Niedźwiedź, *Druga konwencja lugańska o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu obcych orzeczeń w sprawach cywilnych*, KPP 2009/4; K.H. Nadelmann, *Jurisdictionally Improper Fora in Treaties on Recognition of Judgments: The Common Market Draft*, „Columbia Law Review” 1967/6; R. Neuner, *Internationale Zuständigkeit*, Mannheim–Berlin–Leipzig 1929; P. Osowy, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2002; M. Pazdan, *Poszukiwanie właściwego sądu i właściwego prawa po 1 maja 2004 r.*, „Rejent” 2004/3–4; M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2005; M. Pazdan, *Zasięg jurysdykcji krajowej w sprawach spadkowych*, SC 1972/20; M. Pazdan, *Znaczenie konwencji lugańskiej dla polskiego sądownictwa i notariatu* [w:] *II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania*, red. R. Sztyk, Poznań–Kluczbork 1999; J. Pieńkos, *Słownik łacińsko-polski. Łacina w nauce i kulturze*, Warszawa 1996; P. Pogonowski, *Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w postępowaniu cywilnym. Problemy podstawowe*, cz. 1, „Rejent” 2005/10, cz. 2, „Rejent” 2005/11; K.M. Pospieszalski, *Pojęcie jurysdykcji i próby międzynarodowego ujednolinitania norm jurysdykcyjnych*, PPC 1938/1–2; J. Rajski, *Jurysdykcja krajowa a właściwość sądów w sprawach cywilnych*, PiP 1961/4–5; J. Rajski, *Jurysdykcja sądów krajowych w procesie cywilnym*, maszynopis rozprawy doktorskiej, Warszawa 1961; J. Rajski, *Niektóre zagadnienia kodyfikacji prawa międzynarodowego postępowania cywilnego*, PiP 1961/8–9; Z. Resich, *Dopuszczalność drogi sądowej w sprawach cywilnych*, Warszawa 1962; Z. Resich, *Przesłanki procesowe*, Warszawa 1966; W. Sanetra, *Spór o spory kompetencyjne*, PS 2003/9; H. Schack, *Internationales Zivilverfahrensrechts*, München 2002; W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1972; W. Siedlecki, *Powództwo obcego państwa i przeciw obcemu państwu przed sądami polskimi*, „Palestra” 1936/6; W. Siedlecki, *Uchybienia procesowe w sądownym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1971; W. Skierkowska, *Międzynarodowe postępowanie cywilne w sprawach alimentacyjnych*, Warszawa 1972; J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2005; A. Stempniak, *Jurysdykcja krajowa w sprawach o dział spadku*, PiP 2003/6; *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, red. A. Wróbel, Kraków 2005; *System prawa administracyjnego*, t. 3, red. J. Łętowski, T. Rabska, Ossolineum 1978; I. Szaszy, *International Civil Procedure. A Comparative Study*, Budapest 1967; Z. Szczurek, *Jurysdykcja krajowa polskich organów egzekucyjnych*, Prob.Egz.S. 1995/11; M. Szydło, *Jurysdykcja krajowa w transgranicznych sprawach upadłościowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2009; E. Szymoszek, „*Iurisdictio*” w poglądach Azona, AUW Prawo 1969/29; E. Szymoszek, „*Iurisdictio*” w poglądach glosatorów, Wrocław 1976; E. Szymoszek, „*Iurisdictio*” w prawie rzymskim, AUW Prawo 1971/34; M. Tilbury, G. Davis, B. Opeskin, *Conflict of Laws in Australia*, Melbourne 2002; A. Torbus, *Europejski system jurysdykcyjny w sprawach cywilnych i handlowych (Kilka uwag o stosowaniu rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001)* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego*, red. A. Oklejak, Kraków 2006; A. Torbus, *Jurysdykcja i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych. Glosa do postanowienia SN z 19.12.2003 r.*, (III CK 25/03), EPS 2005/3; H. Trammer, *O właściwe miejsce dla „czystych” norm materialnego prawa cywilno-jurysdykcyjnego*, PN 1949/1–2; H. Trammer, *W sprawie perpetuacji jurysdykcji krajowej*, PiP 1960/1; H. Trammer, *Z rozważań nad strukturą normy kolizyjnej prawa prywatnego międzynarodowego*, SC 1969/13–14; H. Trammer, *Zarys problematyki międzynarodowego procesu cywilnego państw kapitalistycznych*, Warszawa 1956; B. Trocha, *Jurysdykcja krajowa w sprawach ze skargi pauliańskiej według kodeksu postępowania cywilnego i prawa unijnego*, PS 2016/10; J. Ustjanicz-Folcik, *Miejsce konwencji lugańskiej w polskim porządku prawnym*, „Rejent” 2004/5; M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947; G. Walter, *Internationales Zivilprozessrecht der Schweiz*, Bern–Stuttgart–Wien 2002; K. Weitz, *Badanie przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia Rady nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności*, „Palestra” 2010/5–6; K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne – stan obecny i perspektywy dalszego rozwoju*, PS 2007/2; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych w świetle prawa wspólnotowego*, KPP 2004/1; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach alimentacyjnych w świetle rozporządzenia Rady (WE) 4/2009* [w:] *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, red. P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2012; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej w prawie wspólnotowym*, KPP 2007/1; K. Weitz, *Konwencja z Lugano. Wykonalność zagranicznych orzeczeń przed sądami polskimi*, Warszawa 2002; K. Weitz, *O jurysdykcji krajowej w postępowaniu zabezpieczającym w świetle konwencji lugańskiej i prawa wspólnotowego*, PS 2003/10; K. Weitz, *Pojęcie jurys-*

dykcji krajowej w postępowaniu cywilnym, PS 2005/1; K. Weitz, *Procesowe znaczenie zawisłości sprawy przed sądem zagranicznym (uwagi de lege ferenda na tle prawnoporównawczym)*, KPP 2003/1; K. Weitz, *Przedmiotowy zakres zastosowania konwencji lugańskiej*, KPP 2000/2; K. Weitz, *Skutki uznania zagranicznego orzeczenia*, PS 1998/9; E. Wengerek, *Jurysdykcja krajowa w sprawach cywilnych w świetle kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, red. J. Jodłowski, J. Fiema, W. Berutowicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, Warszawa–Wrocław 1967; E. Wierzbowski, *Międzynarodowy obrót prawny w sprawach cywilnych*, Warszawa 1971; R. Więckowski, *Dopuszczalność drogi sądowej w sprawach cywilnych*, Kraków 1991; L.I. De Winter, *Excessive Jurisdiction in Private International Law*, „The International and Comparative Law Quarterly” 1968/17; S. Włodyka, *Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, red. J. Jodłowski, Warszawa 1974; A. Włosińska, *Odmowa uznania zagranicznego orzeczenia sądowego w świetle postanowień konwencji lugańskiej*, Kraków 2002; M. Wojewoda, *Jurysdykcja krajowa i prawo właściwe w sprawach dotyczących stosunków między rodzicami a dziećmi – studium przypadku w relacjach Polska-USA*, EPS 2018/4; T. Woś, H. Knysiak-Molczyk, M. Romańska, *Postępowanie sądowoadministracyjne*, red. T. Woś, Warszawa 2009; S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001; A. Wysocka, *Projekt jednolitego międzynarodowego prawa spadkowego państw Unii Europejskiej*, KPP 2010/1; F. Zedler, *Jurysdykcja krajowa sądów polskich według umów zawartych przez Polskę z państwami europejskimi*, RPEiS 1991/4; F. Zedler, *Zagadnienia międzynarodowego postępowania cywilnego ze szczególnym uwzględnieniem problematyki ochrony własności przemysłowej* [w:] W. Ludwiczak, F. Zedler, *Rozstrzyganie sporów międzynarodowych z zakresu ochrony własności przemysłowej*, Materiały dydaktyczne dla Podyplomowego Studium Ochrony Własności Przemysłowej przy Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, Poznań 1997; J. Zimmermann, *Polska jurysdykcja administracyjna*, Warszawa 1996; M. Zimmermann, *Z rozważań nad postępowaniem jurysdykcyjnym i pojęciem strony w kodeksie postępowania administracyjnego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, red. J. Jodłowski, J. Fiema, W. Berutowicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, Warszawa–Wrocław 1967.

Uwagi wstępne

I. Pojęcie jurysdykcji krajowej

Pojęcie jurysdykcji krajowej pochodzi od określenia „jurysdykcja” mającego swoje źródło w łacińskim wieloznacznym słowie *iurisdictio*, które z kolei wywodzi się od zwrotu *ius dicere*. *Ius* oznaczało obowiązujące prawo stanowione lub zwyczajowe prawo zawierające regułę stosowaną do rozstrzygnięcia sporu, a *dicere* to zwrot oznaczający „odsłanianie”, „pokazywanie” tego prawa w każdym konkretnym przypadku (por. J. Jodłowski [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2005, s. 455; H. Duszka-Jakimko, *Jurysdykcja krajowa w sprawach cywilnych i handlowych w polskim systemie prawnym i w prawie europejskim*, Opole 2006, s. 24; na temat znaczenia słowa *iurisdictio* oraz zwrotu *ius dicere* por. również J. Piętkos, *Słownik łacińsko-polski. Łacina w nauce i kulturze*, Warszawa 1996, s. 226; J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2005, s. 540; W. Litewski, *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*, Kraków 1998, s. 132; E. Szymoszek, „*Iurisdictio*” w poglądach Azona, AUW Prawo 1969/29, s. 155–156, przypis 67; E. Szymoszek, „*Iurisdictio*” w poglądach glosatorów, Wrocław 1976, s. 11; E. Szymoszek, „*Iurisdictio*” w prawie rzymskim, AUW Prawo 1971/34, s. 96; W. Litewski, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1999, s. 7). Zwrot *ius dicere* pierwotnie oznaczał ustne oświadczenie stwierdzające, co jest prawem

w konkretnej sprawie. Podobnie też było rozumiane pojęcie jurysdykcji w starszej doktrynie polskiego prawa procesowego. Przyjmowano wówczas, że jurysdykcja oznacza sytuację, w której sąd orzeka o tym, co ma być prawem dla konkretnego przypadku (por. M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe. Funkcja i struktura procesu*. Warszawa 1947, s. 36; w okresie późniejszym J. Zimmermann, *Polska jurysdykcja administracyjna*, Warszawa 1996, s. 5). Obecnie wskazuje się, że jurysdykcja oznacza władcze działania organów państwa stosujących prawo i korzystających w tym zakresie z przyśługujących im kompetencji. P. Grzegorzczak (*Reżim procesowy immunitetu państwa w postępowaniu cywilnym*, PS 2010/1, s. 9) uważa, że jurysdykcja to zdolność państwa do sprawowania władztwa państwowego w odniesieniu do osób i rzeczy. M. Szydło (*Jurysdykcja krajowa w transgranicznych sprawach upadłościowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 11) wskazuje również na inne rozumienie pojęcia jurysdykcji, a mianowicie zaznacza, że może ono oznaczać upoważnienie dla określonego organu państwa (np. organu ustawodawczego, administracyjnego lub sądowego) do stosowania pewnych norm prawnych w sposób autorytarny, czyli taki, że akty będące następstwem tego rodzaju stosowania prawa będą posiadały moc bezwzględnie wiążącą swoich adresatów i nie będą mogły być przez nich kwestionowane. W takim rozumieniu można wyróżnić jurysdykcję ustawodawczą, administracyjną oraz sądową. Tak definiowana jurysdykcja sądowa zbliża się znaczeniowo do pojęcia sądowego stosowania prawa. Stąd też niekiedy zamiennie używa się określeń „postępowanie rozpoznawcze” i „postępowanie jurysdykcyjne” (por. W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1984, s. 66; S. Dalka, *Sądowe postępowanie cywilne. Założenia ogólne i proces cywilny*, t. 1, Gdańsk 1992, s. 27; S. Włodyka, *Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, red. J. Jodłowski, Warszawa 1974, s. 325; w nauce prawa administracyjnego zob. T. Woś, H. Knysiak-Molczyk, M. Romańska, *Postępowanie sądowoadministracyjne*, red. T. Woś, Warszawa 2009, s. 29; K. Jandy-Jendrońska, J. Jendrońska [w:] *System prawa administracyjnego*, t. 3, red. J. Łętowski, T. Rabska, Ossolineum 1978, s. 131 i n.; M. Zimmermann, *Z rozważań nad postępowaniem jurysdykcyjnym i pojęciem strony w kodeksie postępowania administracyjnego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, red. J. Jodłowski, J. Fiema, W. Berutowicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, Warszawa–Wrocław 1967, s. 433 i n.).

Jurysdykcja krajowa z kolei jest pewnym aspektem ogólnej jurysdykcji sądowej wyróżnionym z uwagi na istnienie innych państw, których sądy posiadają własną jurysdykcję. Niektórzy autorzy w ramach tak rozumianej jurysdykcji krajowej wyróżniali jurysdykcję *sensu stricto*, czyli upoważnienie sądów danego państwa do władczego stosowania prawa polegającego na rozpatrywaniu i rozstrzyganiu spraw oraz właściwość międzynarodową rozumianą jako upoważnienie sądów danego państwa do władczego stosowania prawa w odniesieniu do takich spraw, które w sposób wskazany w normach jurysdykcyjnych są powiązane z danym państwem – tak M. Szydło (*Jurysdykcja kra-*

jowa..., s. 15; por. również F. Zedler, *Zagadnienia międzynarodowego postępowania cywilnego ze szczególnym uwzględnieniem problematyki ochrony własności przemysłowej* [w:] W. Ludwiczak, F. Zedler, *Rozstrzyganie sporów międzynarodowych z zakresu ochrony własności przemysłowej*, Materiały dydaktyczne dla Podyplomowego Studium Ochrony Własności Przemysłowej przy Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, Poznań 1997, s. 7), który wskazał, że w celu określenia granic jurysdykcji krajowej stosuje się zwykle dwa kryteria:

- 1) podmiotowe i
- 2) przedmiotowe.

Kryterium podmiotowe określa, kto może poszukiwać ochrony przed sądami danego państwa oraz kto może być przed te sądy pozywany. Kryterium przedmiotowe natomiast określa, w jakich sprawach sądy danego państwa są właściwe.

Wyróżnienie to było w pewnym sensie uzasadnione tym, że do 2009 r. polski ustawodawca przyjmował monistyczną koncepcję kompetencji sądów krajowych wobec zagranicy w postępowaniu cywilnym. Według tej koncepcji dana sprawa należała do jurysdykcji krajowej sądów polskich, jeżeli była odpowiednio powiązana z terytorium Polski (por. np. art. 1100 w brzmieniu do 1.07.2009 r., który został uchylony przez art. 1 pkt 24 nowelizacji z 5.12.2008 r.), a jednocześnie żaden przepis nie wyłączał możliwości jej rozpoznania przez sąd polski (por. art. 1102 § 2 uchylony przez nowelizację z 5.12.2008 r.). Jednocześnie określona sprawa nie należała do jurysdykcji sądów polskich, jeżeli osoba, przeciwko której miało być wszczęte postępowanie, korzystała z immunitetu. Według ówczesnej systematyki Kodeksu postępowania cywilnego w jednej księdze (księga pierwsza części czwartej) znajdowały się zarówno przepisy regulujące jurysdykcję krajową w znaczeniu określenia właściwości sądów krajowych w danej kategorii spraw (tytuły I–IV), jak i przepisy dotyczące immunitetów, czyli zwolnienia od władzy jurysdykcyjnej państwa (tytuł V). Ukształtowane w ten sposób rozumienie jurysdykcji krajowej oznaczało więc nie tylko istnienie właściwości międzynarodowej władz krajowych, ale również posiadanie przez te władze kompetencji do załatwienia danej sprawy. Wiązało się to z wyróżnieniem podmiotowego i przedmiotowego aspektu jurysdykcji, z których pierwszy oznaczał podległość podmiotów władztwu danego państwa, a drugi przynależność określonych kategorii spraw do władztwa krajowego (W. Siedlecki, *Powództwo obcego państwa i przeciw obcemu państwu przed sądami polskimi*, „Palestra” 1936/6, s. 451; W. Siedlecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969, s. 1380; F. Zedler, *Zagadnienia międzynarodowego...*, s. 7; por. ponadto W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne...*, s. 558, 564; Z. Szczurek, *Jurysdykcja krajowa polskich organów egzekucyjnych*, Prob.Egz.S. 1995/11, s. 80; P. Osowy, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2002, s. 57–59; por. również na ten temat K. Weitz, *Pojęcie jurysdykcji krajowej w postępowaniu cywilnym*, PS 2005/1, s. 3 i n.).

Podstawą tej dwoistości rozumienia pojęcia jurysdykcji krajowej było w istocie – jak słusznie zauważył K. Weitz – wyróżnienie w postępowaniu cywilnym, wskazanych już wyżej, dwóch aspektów kompetencji organów krajowych względem zagranicy, z których pierwszy dotyczył tego, czy organy danego państwa są powołane do rozpoznania i rozstrzygnięcia określonej sprawy ze względu na jej powiązanie z tym państwem, a drugi odnosił się do zagadnienia, czy rozpoznanie i rozstrzygnięcie danej sprawy mieści się w ramach przysługującej danemu państwu władzy do stosowania prawa i utrzymywania porządku prawnego na swoim terytorium (władza jurysdykcyjna sądów państwa *forum*). Jako pierwszy w literaturze polskiej kwestię dualizmu pojęcia jurysdykcji krajowej rozważał H. Trammer (H. Trammer, *Zarys problematyki międzynarodowego procesu cywilnego państw kapitalistycznych*, Warszawa 1956, s. 18; H. Trammer, *W sprawie perpetuacji jurysdykcji krajowej*, PiP 1960/1, s. 123). Autor ten na gruncie kodeksu z 1930 r. rozważał, czy jurysdykcja krajowa oznacza jedną, czy dwie instytucje prawne, wskazując, że z jednej strony jurysdykcja oznacza abstrakcyjną właściwość sądów danego państwa, a z drugiej obejmuje normy regulujące zwolnienie spod władzy danego państwa (*immunitety*). Późniejsi autorzy nie rozważali szerzej rozróżnienia zaproponowanego przez H. Trammiera (por. na ten temat K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 76, przypis 329). Koncepcję tę rozwinął i uzasadnił dopiero K. Weitz (*Jurysdykcja krajowa w postępowaniu..., passim*). Monistyczne rozumienie jurysdykcji krajowej oznaczało w istocie połączenie w ramach jednej regulacji dwóch odmiennych zjawisk procesowych, które, jak słusznie wskazywano w literaturze (K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu..., s. 92*), powinny być unormowane oddzielnie. Krytyka takiego stanu rzeczy doprowadziła do nowelizacji z dniem 1.07.2009 r. przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących jurysdykcji krajowej. Nowelizacją z 5.12.2008 r. zmieniono systematykę części czwartej kodeksu. Po nowelizacji księga pierwsza części czwartej zawiera normy jurysdykcyjne regulujące instytucję jurysdykcji krajowej rozumianej jako właściwość międzynarodowa sądów w zakresie rozpoznawania i rozstrzygania spraw w postępowaniu cywilnym, a księga pierwsza a wyszczególnia wypadki wyłączenia władzy jurysdykcyjnej państwa (*immunitet sądowy i egzekucyjny*).

II. Charakter prawny normy jurysdykcyjnej

Pojęcie normy jurysdykcyjnej nie jest w literaturze rozumiane jednolicie. J. Jodłowski wskazuje, że norma jurysdykcyjna jest to norma postępowania wysłowiona w przepisach prawnych, których przedmiotem jest jurysdykcja krajowa, przyznająca właściwym organom państwa kompetencję do rozstrzygnięcia danej kategorii spraw (J. Jodłowski, *Kilka kwestii z teorii międzynarodowego postępowania cywilnego*, PiP 1974/2, s. 101, przypis 17). Odmienne znaczenie temu pojęciu przypisują H. Trammer (*O właściwe miejsce dla „czystych” norm materialnego prawa cywilno-jurysdykcyjnego*, PN 1949/1–2, s. 20) oraz W. Broniewicz (*Normy, przesłanki i zarzuty*

jurysdykcyjne w procesie cywilnym, St. Pr.-Ek. 1969/2, s. 63), według których termin „normy jurysdykcyjne” oznacza normy z pogranicza prawa materialnego i procesowego. Normy jurysdykcyjne, stanowiąc składnik wewnętrznego systemu prawnego (tak J. Jodłowski [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 539), są częścią prawa publicznego (T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie cywilne*, Warszawa 2000, s. 106). Mają one charakter norm kompetencyjnych, co oznacza, że organy, którym normy jurysdykcyjne przyznają kompetencję do rozpoznania sprawy, mają obowiązek uczynienia z tej kompetencji użytku (co do norm przyznających określone kompetencje organom państwa por. S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 105). Normy jurysdykcyjne na ogół mają charakter norm *ius cogens*, chociaż w niektórych sytuacjach dopuszczalne jest modyfikowanie zasad jurysdykcji wynikającej z określonych norm jurysdykcyjnych mocą woli stron wyrażoną w formie zawarcia tzw. umowy jurysdykcyjnej (tak P. Grzegorzczak, *Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu prawa własności przemysłowej*, Warszawa 2007, s. 103). W literaturze wskazuje się, że znaczenie norm jurysdykcyjnych nie ogranicza się jedynie do wskazania państwa, którego organy są właściwe do rozpoznania sprawy. Znaczenie norm jurysdykcyjnych jest szersze, ponieważ pośrednio pozwalają one określić, na podstawie jakiego prawa procesowego oraz materialnego nastąpi merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy. Jest tak dlatego, że sądy stosują własne prawo procesowe (*locus iudicii*) oraz własne prawo międzynarodowe prywatne. W konsekwencji normy jurysdykcyjne określa się niekiedy jako „swoiste normy kolizyjne drugiego stopnia”, a inaczej „metanormy kolizyjne” (tak P. Grzegorzczak, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 109).

Normy jurysdykcyjne powstają w dwojaki sposób. Po pierwsze, w wyniku jednostronnego, władczego i konstytutywnego aktu decyzyjnego podjętego przez kompetentny organ państwa (tak J. Jabłońska-Bonca, *Wstęp do nauk prawnych*, Poznań 1996). Normy te mają charakter jednostronny. Oznacza to, że wskazują one na zastosowanie własnego prawa procesowego dla stosunków odpowiednio powiązanych z własnym obszarem prawnym, a nie normują jurysdykcji sądów innego państwa. Arbitralne normowanie jurysdykcji sądów innego państwa przez organy prawodawcze państwa obcego stanowiłoby oczywiste i jawne pogwałcenie zasady suwerenności państw. Po drugie, normy jurysdykcyjne mają swoje źródło również w umowach międzynarodowych, dwustronnych i wielostronnych, które – jak słusznie zauważono w literaturze – stanowią obecnie „najbardziej pożądaną instrument rozwoju współpracy międzynarodowej, znacznie bardziej efektywny i przydatny w praktyce transgranicznego obrotu prawnego niż jednostronne i bardzo zróżnicowane regulacje krajowe” (tak K. Weitz, *Konwencja z Lugano. Wykonalność zagranicznych orzeczeń przed sądami polskimi*, Warszawa 2002, s. 19). Normy jurysdykcyjne zawarte w umowach międzynarodowych oraz w aktach prawa unijnego pozwalają bowiem ustalić, któremu państwu przysługuje jurysdykcja krajowa w danej sprawie.

III. Aksjologiczne uzasadnienie treści norm jurysdykcyjnych

Zakres przysługującej danemu państwu władzy jurysdykcyjnej ma takie znaczenie, że w ramach tego zakresu państwo, korzystając z atrybutu niezależności i suwerenności, określa nie tylko to, przez jakie organy będzie wykonywać władzę jurysdykcyjną, ale również w jakich sprawach ta władza jurysdykcyjna ma być wykonywana. W tym zakresie państwo stanowi odpowiednie normy prawne, które określają okoliczności, w jakich ma być sprawowana władza jurysdykcyjna. Nie oznacza to jednak, że suwerenność państwa jest sama w sobie aksjologicznym uzasadnieniem treści norm jurysdykcyjnych. Suwerenność stanowi bowiem podstawę dla krajowego prawodawcy do samodzielnego i swobodnego wyznaczania granic, w jakich właściwe organy będą sprawować wymiar sprawiedliwości, ale nie ma ona charakteru absolutnego i nie stanowi samoistnej wartości uzasadniającej jurysdykcję krajową. W literaturze, poszukując wartości leżącej u podstaw jurysdykcji krajowej, nawiązuje się do idei państwa prawnego związanego podstawowymi prawami i wolnościami człowieka i obywatela (por. na ten temat rozważania P. Grzegorzcyka, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 97–98), w tym zwłaszcza prawem do niezależnego i niezawisłego sądu (tak H. Duszka-Jakimko, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 41). Zgodnie z art. 45 Konstytucji RP każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpoznania sprawy przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Zakres spraw, które w realizacji tego postanowienia są rozpoznawane przez polskie sądy, określany jest właśnie przez normy jurysdykcyjne. Innymi słowy, jurysdykcja krajowa określa zakres ochrony prawnej udzielanej przez dane państwo, a więc realizuje konstytucyjną zasadę prawa do sądu (zob. M. Kordela, *Zarys typologii uzasadnień aksjologicznych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Bydgoszcz–Poznań 2001, s. 63).

W nauce międzynarodowego prawa postępowania cywilnego podkreśla się, że zakres spraw, które mogą być rozpoznawane przez sądy danego państwa, nie jest ograniczony przez normy prawa międzynarodowego (T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie...*, s. 55 i 62; J. Rajski, *Jurysdykcja krajowa a właściwość sądów w sprawach cywilnych*, PiP 1961/4–5, s. 678). Oczywiście jest jednak, że żadne państwo nie zastrzega do właściwości swoich sądów wszystkich spraw cywilnych, ale dokonuje określonej ich selekcji, oceniając stopień związania danej sprawy z terytorium państwa. Wynik tej selekcji jest wyrazem realizacji interesu publicznego państwa *forum*. Interes ten wyraża się przede wszystkim w dążeniu do zapewnienia poszanowania prawa na własnym terytorium poprzez rozpoznawanie spraw, które wykazują wystarczający związek z tym terytorium. Z drugiej jednak strony państwo *forum* jest zainteresowane tym, aby nie obciążać nadmiernie własnych organów wymiaru sprawiedliwości, w sytuacji gdy dana kategoria spraw nie wykazuje wystarczającego związku z terytorium danego państwa (tak A. Heldrich, *Internationale Zuständigkeit und anwendbares Recht*, Berlin–Tübingen 1969, s. 106; por. jednakże J. Rajski, *Niektóre zagadnienia ko-*

dyfikacji prawa międzynarodowego postępowania cywilnego, PiP 1961/8–9, s. 303, który wskazuje, że teoretycznie możliwa jest do przyjęcia sytuacja, w której państwo za pośrednictwem swych organów wymiaru sprawiedliwości sprawowałoby jurysdykcję w sprawach cywilnych w zakresie nieograniczonym, tzn. wykonywałoby ją w stosunku do wszystkich możliwych sporów, chociażby nie były one z państwem tym w jakikolwiek sposób powiązane). W praktyce wypadkowa tych dwóch interesów państwa *forum* (jednoczesnego dążenia do zapewnienia poszanowania prawa na swoim terytorium i do nieobciążania w sposób nieuzasadniony własnych organów wymiaru sprawiedliwości) przesądza o tym, w jakim zakresie sądom danego państwa będzie przysługiwała jurysdykcja krajowa.

W aktach prawnych Unii Europejskiej aksjologiczną podstawą norm jurysdykcyjnych jest nie tyle interes państwa *forum* (choć nie jest on całkowicie pomijany), ile interes Unii Europejskiej jako całości. Unia Europejska postawiła sobie cel w postaci zapewnienia swoim obywatelom obszaru wolności, bezpieczeństwa oraz sprawiedliwości (art. 3 ust. 2 TUE). Realizacja tego celu wymaga zapewnienia prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego (art. 3 ust. 3 TUE), co z kolei rodzi konieczność zagwarantowania sprawnych i efektywnych procedur sądowych, i to nie tylko w odniesieniu do postępowania, którego celem jest uzyskanie orzeczenia rozstrzygającego sprawę, ale również w odniesieniu do procedur uznawania, stwierdzenia wykonalności i wykonywania orzeczenia poza granicami państwa pochodzenia. Środkiem do osiągnięcia tego celu jest przyjęcie, w ramach prawa jednolitego, określonych regulacji dotyczących jurysdykcji krajowej, które możliwie ściśle i jednoznacznie przypiszą określoną kategorię spraw właściwości międzynarodowej sądów lub innych upoważnionych organów danego państwa.

IV. Rodzaje jurysdykcji krajowej

Jurysdykcja krajowa rozumiana jako międzynarodowa właściwość sądów nie ma charakteru jednolitego i występuje w różnych postaciach, które w literaturze określane są pojęciem rodzajów jurysdykcji (tak T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie...*, s. 73 i n.; K. Flaga-Gieruszyńska, *Jurysdykcja krajowa i uznanie orzeczeń sądów zagranicznych. Polska i standardy europejskie*, Kraków 1999, s. 25 i n.; por. również K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 142 i literatura powołana przez tego autora w przypisie 538). Rodzaj jurysdykcji krajowej, według definicji przyjętej przez K. Weitz, to wyodrębniona – ze względu na przyjęte kryterium – postać tej instytucji, której można przypisać określoną funkcję lub cechę (właściwość) odpowiadającą temu kryterium (tak K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 143). W procesualistyce cywilnej wyróżnia się następujące rodzaje jurysdykcji:

- 1) jurysdykcja bezpośrednia i pośrednia,
- 2) jurysdykcja ogólna i szczególna,

- 3) jurysdykcja fakultatywna i wyłączna,
- 4) jurysdykcja bezwzględna i względna,
- 5) jurysdykcja nadmierna,
- 6) jurysdykcja konieczna,
- 7) jurysdykcja krajowa na podstawie odesłania.

Dwa ostatnie wymienione rodzaje jurysdykcji mają zasadnicze znaczenie w zakresie rozwiązywania negatywnych konfliktów jurysdykcyjnych.

Jurysdykcja krajowa bezpośrednia (*compétence directé*) określa kompetencję sądów danego państwa do rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy. Jej zasięg wyznaczany jest za pomocą łączników jurysdykcyjnych, czyli okoliczności faktycznych, które łączą sprawę z danym państwem. Z kolei jurysdykcja krajowa pośrednia (*compétence indirecté*) to jurysdykcja, która jest badana w ramach postępowania o uznanie zagranicznego orzeczenia (na temat jurysdykcji bezpośredniej i pośredniej por. również K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 144–168; A. Torbus, *Jurysdykcja i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych. Glosa do postanowienia SN z 19.12.2003 r., (III CK 25/03), EPS 2005/3*, s. 44–45; A. Torbus, *Europejski system jurysdykcyjny w sprawach cywilnych i handlowych (Kilka uwag o stosowaniu rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001)* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego*, red. A. Oklejak, Kraków 2006, s. 306; w literaturze zagranicznej: M. Tilbury, G. Davis, B. Opeskin, *Conflict of Laws in Australia*, Melbourne 2002, s. 176; G.B. Born, P.B. Rutledge, *International Civil Litigation in United State Courts*, Austin 2007, s. 968). Badanie to sprowadza się do ustalenia, czy sądy państwa obcego miały jurysdykcję do wydania orzeczenia. Okoliczność ta – tzn. jurysdykcja krajowa sądów państwa pochodzenia (państwa, w którym zapadło orzeczenie) – jest oceniana z punktu widzenia państwa uznającego (państwa wykonania). Innymi słowy, jurysdykcja krajowa bezpośrednia rozstrzyga wprost o tym, czy istnieje właściwość międzynarodowa sądów państwa *forum*, a jurysdykcja krajowa pośrednia rozstrzyga w tym zakresie jedynie pośrednio, ponieważ decyduje tylko o kwestii, czy właściwość międzynarodowa sądów państwa pochodzenia jest akceptowana w państwie uznającym (państwie wykonania). Rozróżnienie to wynika z tego, że każde państwo może wprost regulować tylko zasięg własnej właściwości międzynarodowej. Ocena właściwości międzynarodowej obcych sądów jest dopuszczalna jedynie pośrednio, poprzez ustanowienie norm, które pozwalają na dokonywanie takiej oceny w ramach postępowania w przedmiocie uznania i stwierdzenia wykonalności orzeczeń sądów państw obcych. Jurysdykcja krajowa bezpośrednia jest przesłanką dopuszczalności rozpoznania sprawy przez sąd danego państwa, a więc jest przesłanką procesową. Natomiast istnienie lub brak jurysdykcji krajowej pośredniej jest przesłanką merytoryczną. W konsekwencji stwierdzenie braku jurysdykcji krajowej państwa pochodzenia z punktu widzenia państwa uznającego będzie skutkowało odmową uznania lub odmową stwierdzenia wykonalności orze-

czenia. Na gruncie regulacji prawa jednolitego niekiedy rezygnuje się z przyjmowania jurysdykcji krajowej pośredniej jako przesłanki uznania lub stwierdzenia wykonalności orzeczenia pochodzącego od sądu innego państwa członkowskiego. Przykładami częściowej rezygnacji z jurysdykcji krajowej pośredniej są konwencja lugańska (weszła w życie 1.01.2010 r. z uwagi na złożenie dokumentów ratyfikacyjnych przez Unię Europejską w dniu 18.05.2009 r., Norwegię w dniu 1.07.2009 r. oraz Danię w dniu 24.09.2009 r.) oraz rozporządzenia nr 1215/2012 i nr 2201/2003 (por. art. 35 ust. 3 zdanie pierwsze konwencji lugańskiej, art. 45 ust. 3 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 1215/2012, art. 24 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 2201/2003, zgodnie z którymi z zastrzeżeniem wyjątków jurysdykcja krajowa nie może być przedmiotem ponownego badania w państwie uznającym; por. również art. 35 ust. 3 zdanie drugie konwencji lugańskiej, art. 45 ust. 3 zdanie drugie rozporządzenia nr 1215/2012, art. 24 zdanie drugie rozporządzenia nr 2201/2003, zgodnie z którymi przepisy o jurysdykcji krajowej nie należą do porządku wewnętrznego państwa uznającego, co – jak podkreśla się w literaturze – wyklucza obchodzenie zakazu badania jurysdykcji krajowej pośredniej z powołaniem na klauzulę porządku publicznego – tak K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 166 i powołana tam literatura). W tych aktach w sposób jednolity uregulowano zasady jurysdykcji krajowej bezpośredniej oraz wprowadzono procesowe gwarancje obrony praw pozwanego w toku postępowania rozpoznawczego. Rezygnacja z badania jurysdykcji krajowej pośredniej jest przy tym wynikiem wprowadzenia zasady wzajemnego zaufania państw do ich sądownictwa (tak A. Włosińska, *Odmowa uznania zagranicznego orzeczenia sądowego w świetle postanowień konwencji lugańskiej*, Kraków 2002, s. 303 i n.).

Powszechnie przyjmowany w doktrynie polskiej jest również podział jurysdykcji na fakultatywną i wyłączną (por. w doktrynie przedwojennej M. Allerhand, *Oznaczenie sądu właściwego przez Sąd Najwyższy*, PPC 1934/9, s. 263; w doktrynie powojennej J. Rajski, *Jurysdykcja sądów krajowych w procesie cywilnym*, maszynopis rozprawy doktorskiej, Warszawa 1961, s. 73; J. Jodłowski [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 74; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 177 i n.; H. Duszka-Jakimko, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 50 i n.; P. Grzegorzczak, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 106; *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 3, *Komentarz do artykułów 1096–1217 KPC oraz aktów prawnych UE regulujących międzynarodowe postępowanie cywilne*, red. K. Piasecki, Warszawa 2007, s. 24; w literaturze obcej zob. G. Walter, *Internationales Zivilprozessrecht der Schweiz*, Bern–Stuttgart–Wien 2002, s. 90; I. Szaszy, *International Civil Procedure. A Comparative Study*, Budapest 1967, s. 299). Jednak ani wskazywane kryteria podziału, ani ocena skutków uznania wyłącznego lub niewyłącznego charakteru jurysdykcji, nie są jednolite. W nauce próby wyjaśnienia, co należy rozumieć przez pojęcie jurysdykcji krajowej wyłącznej i fakultatywnej, są podejmowane w dwojaki sposób. Po pierwsze, pojawiają się koncepcje zmierzające do autonomicznego wyjaśnienia istoty wyłącznej i niewy-

łącznej jurysdykcji; po drugie, niektórzy autorzy dokonują wyróżnienia obu rodzajów jurysdykcji ze względu na skutki procesowe związane z wyłącznym lub niewyłącznym charakterem jurysdykcji (tak W. Broniewicz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym według k.p.c.*, „Palestra” 1966/2, s. 33–34; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004, s. 77, nb 79). Należy uznać, że prawidłowe jest pierwsze podejście, które w sposób niezależny wyjaśnia istotę omawianego rodzaju jurysdykcji krajowej i odróżnia to zagadnienie od problematyki skutków procesowych. W doktrynie polskiej rozróżnienie takie przyjmują: T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie...*, s. 74; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 184. W szczególności K. Weitz słusznie wskazuje, że „kwestia nadania przez dane państwo w ramach jego regulacji wewnętrznych jurysdykcji krajowej własnych sądów charakteru wyłącznego bądź niewyłącznego jest z teoretycznego punktu widzenia kwestią odrębną od regulacji przez to państwo w jego prawie wewnętrznym jurysdykcji krajowej pośredniej sądów państw obcych na potrzeby uznawania i stwierdzania wykonalności zagranicznych orzeczeń oraz respektowania skutków zawisłości zagranicznej i prejudycjalności rozstrzygnięcia mającego zapaść za granicą”. Takie podejście pozwala też na dokonanie oceny wyłącznego lub niewyłącznego charakteru właściwości międzynarodowej na podstawie abstrakcyjnie pojmowanej wyłączności sądów danego państwa do rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy. Trzeba bowiem zauważyć, że podział jurysdykcji na fakultatywną i wyłączną jest konsekwencją tego, iż często dla danej kategorii spraw przepisy wskazują jednocześnie kilka łączników jurysdykcyjnych. W świetle tego przyjęcie jurysdykcji danego państwa nie oznacza, że inne państwa nie mają jurysdykcji do rozpoznania danej sprawy. Jeżeli więc kilka państw ma kompetencję do rozpoznania danej sprawy, to każdemu z nich przysługuje jurysdykcja fakultatywna (*iurisdictio facultativa*). Wówczas w razie zaistnienia sporu wiążącego się z systemami prawnymi różnych państw zainteresowane podmioty mają wybór między sądami krajowymi a sądami państwa obcego. Inaczej jest w sytuacji, gdy przepisy wyraźnie wskazują na jurysdykcję tylko jednego państwa, która określana jest wówczas jako jurysdykcja wyłączna – *iurisdictio exclusiva* (na temat procesowego znaczenia jurysdykcji wyłącznej zob. T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie...*, s. 74; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 185; K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne* [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, red. A. Wróbel, Warszawa 2005, s. 535; A. Włosińska, *Odmowa uznania...*, s. 297 i n.). Na etapie postępowania rozpoznawczego zastrzeżenie przez prawo danego państwa wyłącznej lub fakultatywnej jurysdykcji w jakiejś sprawie nie ma znaczenia dla oceny dopuszczalności wytoczenia powództwa przed sądem tego państwa lub przed sądem innego państwa, które w swoim prawie wewnętrznym również przyjmuje w danej sprawie jurysdykcję własnych sądów. Inaczej ta kwestia jest uregulowana w prawie jednolitym. Jeżeli w akcie prawa jednolitego jurysdykcja w określonej kategorii spraw zostanie określona jako jurysdykcja wyłączna, to oznacza to, że nie ma możliwości wszczęcia postępowania w innym państwie związanym

przedmiotową regulacją nawet wówczas, gdyby w odniesieniu do tego państwa teoretycznie mogła zostać spełniona inna podstawa (niewyłącznej) jurysdykcji przewidzianej w przedmiotowej regulacji. Wynika to zarówno z tego, że akty prawa jednolitego obowiązują jednakowo we wszystkich państwach członkowskich, jak i z tego, że normy jurysdykcyjne zawarte w tych aktach określają państwo, którego sądom przysługuje jurysdykcja do rozpoznania danej sprawy. W konsekwencji przyznanie jurysdykcji wyłącznej sądom określonego państwa w akcie prawa unijnego wiąże wszystkie pozostałe państwa członkowskie Unii Europejskiej, co oznacza, że w państwach tych nie może zostać wszczęte postępowanie objęte jurysdykcją wyłączną. Wyodrębnienie jurysdykcji wyłącznej oraz fakultatywnej dokonywane jest więc w zależności od stosunku jurysdykcji krajowej sądów danego państwa do jurysdykcji krajowej sądów innych państw.

Właściwość międzynarodowa ma charakter bezwzględny wówczas, gdy nie może zostać zmieniona umową stron, a charakter względny wówczas, gdy strony mogą od niej odstąpić lub ją uchylić. Kryterium podziału sprowadza się więc do tego, czy jurysdykcja krajowa w danej sprawie podlega, czy też nie podlega dyspozycji stron.

O jurysdykcji ogólnej można mówić wówczas, gdy prawo krajowe, umowa międzynarodowa lub konwencja przyjmuje określony łącznik lub łączniki jako podstawowe dla wszystkich lub większości kategorii spraw, które są objęte zakresem danej regulacji. Innymi słowy, jurysdykcja krajowa ogólna to taka właściwość międzynarodowa, która polega na tym, że sądy danego państwa są powołane do rozpoznania i rozstrzygnięcia spraw wszelkiego rodzaju w stosunku do danej osoby z racji istnienia łącznika mającego w ramach danej regulacji normatywnej charakter łącznika podstawowego (ogólnego). Z kolei jurysdykcja szczególna jest to jurysdykcja określana przez łączniki właściwe dla poszczególnych kategorii spraw. Różnica między jurysdykcją ogólną i szczególną sprowadza się więc do tego, jaki jest zakres przedmiotowy właściwości międzynarodowej ustalonej na podstawie określonego łącznika wynikającego z danej normy jurysdykcyjnej w odniesieniu do ogółu spraw objętych reżimem danej regulacji normatywnej. Podstawy wyodrębnienia jurysdykcji krajowej ogólnej i szczególnej występują również na tle prawa jednolitego. Zgodnie z art. 2 ust. 1 konwencji lugańskiej oraz art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012 jurysdykcja krajowa ustalana jest na podstawie ogólnego łącznika, jakim jest miejsce zamieszkania osoby, przeciwko której ma być prowadzone postępowanie. Jurysdykcja ta ma zastosowanie we wszystkich sprawach, do których odnoszą się przedmiotowe akty z zastrzeżeniem wyrażenia wskazanych w dalszych przepisach wyjątków. Wyjątki te dotyczą poszczególnych kategorii spraw (sprawy ubezpieczeniowe, sprawy konsumenckie, sprawy wynikające z indywidualnych umów o pracę, sprawy objęte jurysdykcją krajową wyłączną), dla których akty prawa europejskiego wprowadzają szczególne łączniki jurysdykcyjne. Nie ma przy tym żadnego znaczenia, czy łącznik szczególny będzie taki sam jak łącznik podstawowy (ogólny), czy też będzie rodzajowo różny.

V. Jurysdykcja krajowa nadmierna

Przedstawione wyżej podziały jurysdykcji krajowej na bezwzględną i względną, bezpośrednią i pośrednią, ogólną i szczególną czy też wyłączną i niewyłączną oparte są na kryteriach obiektywnych, które pozwalają na łatwe zakwalifikowanie badanego przypadku jurysdykcji do określonej kategorii. Możliwe jest jednak również dokonywanie oceny podstaw jurysdykcji krajowej pod kątem tego, czy wynikający z nich zakres właściwości międzynarodowej sądów danego państwa jest dostatecznie uzasadniony. Na podstawie tego właśnie kryterium w doktrynie wyróżnia się jurysdykcję nadmierną. Określenie „jurysdykcja nadmierna” w odpowiednich wersjach językowych używane jest również w doktrynie obcej (por. F.K. Juenger, *The American Law of General Jurisdiction*, „The University of Chicago Legal Forum” 2001/1, s. 142; H. Batiffol, P. Lagarde, t. 2, *Droit international privé*, Paris 1983, s. 481–484; co do genezy tego pojęcia zob. J. Kropholler, *Internationale Zuständigkeit* [w:] *Handbuch des internationalen Zivilverfahrensrechts*, t. 1, Tübingen 1982, s. 327). Charakter tej jurysdykcji również dobrze oddaje stosowane niekiedy w literaturze anglojęzycznej określenie jurysdykcja „nieodpowiednia” lub „niewłaściwa” (ang. *improper jurisdiction*) – tak np. K.H. Nadelmann, *Jurisdictionally Improper Fora in Treaties on Recognition of Judgments: The Common Market Draft*, „Columbia Law Review” 1967/6, s. 995–997. Najogólniej rzecz ujmując, można przyjąć, że z jurysdykcją nadmierną mamy do czynienia wówczas, gdy zakres właściwości danego państwa wynikający z określonej podstawy jurysdykcji jest zbyt szeroki i nie ma dostatecznego usprawiedliwienia w istniejącym powiązaniu danej sprawy z określonym państwem. Jurysdykcja sądów danego państwa jest wtedy nieuzasadniona i nieodpowiednia.

Kryterium wyróżnienia jurysdykcji nadmiernej jest niezwykle ocenne i subiektywne. W literaturze nie ma jasno wskazanego katalogu podstaw jurysdykcji, które kreują jurysdykcję nadmierną. Wyczerpującego katalogu nie zawierają również regulacje prawa jednolitego. Pierwszą próbę syntetycznego określenia podstaw jurysdykcji krajowej nadmiernej zawierał protokół dodatkowy do Konwencji z 1.02.1971 r. o uznawaniu i wykonywaniu wyroków w sprawach cywilnych i handlowych (art. 4 protokołu). Konwencja ta nie odegrała żadnej praktycznej roli, ponieważ została ratyfikowana jedynie przez Holandię, Portugalię i Cypr. Katalog podstaw jurysdykcji nadmiernej został następnie rozbudowany w projekcie światowej konwencji dotyczącej jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń przygotowywanej w ramach haskiej konferencji prawa prywatnego międzynarodowego poczynawszy od 1992 r. Prace nad projektem tej konwencji zostały jednak przerwane. Na temat tej konwencji oraz wskazanych w niej katalogów podstaw jurysdykcji por. szerzej K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 165–166, przypisy 614 i 615, oraz s. 248–250. Konwencja lugańska zawiera wskazanie podstaw jurysdykcji krajowej nadmiernej w załączniku I, do którego odsyła art. 3 ust. 2. Katalog taki państwa członkowskie mają również obowiązek notyfikować

Komisji zgodnie z art. 76 ust. 1 lit. a rozporządzenia nr 1215/2012 (art. 5 ust. 2 rozporządzenia nr 1215/2012). Z uwagi jednak na to, że w katalogach tych użyte jest wyrażenie „w szczególności”, należy uznać, że stanowią one tylko przykładowe wyliczenie podstaw jurysdykcji nadmiernej, a nie mają charakteru wyczerpującego.

W doktrynie podzielono wypowiedzi zmierzające do wyjaśnienia kwestii nadmiernego charakteru jurysdykcji na trzy grupy (K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 236 i n.). Według wypowiedzi autorów zaliczonych do pierwszej grupy o jurysdykcji nadmiernej można mówić wówczas, gdy orzeczenie wydane przy jej wykorzystaniu nie będzie z reguły podlegało uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności w innym państwie. Na ogół stanie się tak wtedy, gdy łącznik jurysdykcyjny nie będzie łącznikiem ogólnie uznanym i stosowanym w obrocie międzynarodowym (tak L.I. De Winter, *Excessive Jurisdiction in Private International Law*, „The International and Comparative Law Quarterly” 1968/17, s. 712; H. Schack, *Internationales Zivilverfahrensrechts*, München 2002, s. 90; w literaturze polskiej J. Jodłowski, *Uznanie i wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1977, s. 21). Według drugiej grupy poglądów nadmierna właściwość międzynarodowa charakteryzuje się faworyzowaniem „osób krajowych” i jednoczesnym pokrzywdzeniem cudzoziemców (tak w szczególności R. Neuner, *Internationale Zuständigkeit*, Mannheim–Berlin–Leipzig 1929, s. 30). Poglądy zaliczone do trzeciej grupy charakteryzują jurysdykcję nadmierną jako jurysdykcję, do ustanowienia której wystarczające jest nieznaczące czy wręcz nikłe powiązanie danej sprawy o charakterze przedmiotowym lub podmiotowym z państwem *forum*. Efektem takiego powiązania jest fakt, że państwo *forum* wykorzystuje swoją władzę jurysdykcyjną w zbyt szerokim zakresie niemającym racjonalnego uzasadnienia (F.K. Juenger, *The American Law...*, s. 142). Odnosząc się do wskazanych poglądów dotyczących podstaw wyróżnienia jurysdykcji nadmiernej, trzeba odrzucić możliwość przyjęcia, że cechą wyróżniającą może być nieuznawanie przez sądy innych państw orzeczeń wydanych przez sądy danego państwa z zastosowaniem podlegającego ocenie łącznika jurysdykcyjnego. Należy bowiem mieć na względzie, że przyczyny takiego stanu rzeczy mogą być różne, w tym również powodem nieuznawania orzeczeń sądów danego państwa może być zbyt wąski zakres jurysdykcji krajowej pośredniej stosowanej przez państwo uznające – tak K. Weitz (*Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 239), który również słusznie zauważa, że fakt, iż nieuznawanie orzeczeń sądów danego państwa może być wynikiem tego, że zostały one wydane z zastosowaniem jurysdykcji nadmiernej, jest co najwyżej następstwem stosowania takiej jurysdykcji, a nie jej immanentną cechą. Należy również zgodzić się z poglądem, że o ile rzeczywiście niekiedy efektem stosowania podstaw nadmiernej właściwości międzynarodowej może być dyskryminowanie „osób obcych”, to jednak nie sposób nie zauważyć, że występuje również wiele przypadków jurysdykcji nadmiernej, której podstawy nie odwołują się do obywatelstwa ani miejsca zamieszkania, a jej stosowanie nie faworyzuje własnych obywateli czy też osób mających miejsce za-

mieszkania w państwie *forum* (tak H. Grothe, „*Exorbitante*” *Gerichtszuständigkeiten im Rechtsverkehr zwischen Deutschland und den USA*, „*Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*” 1994/4, s. 689). Słusznym podejściem wydaje się więc analizowanie podstaw jurysdykcji z punktu widzenia intensywności oraz rodzaju związku z państwem *forum*. Badając rodzaj związku sprawy z państwem *forum*, trzeba rozważyć, czy ustanowiona na jego podstawie jurysdykcja ogranicza się do roszczeń, jakie mają swoje źródło właśnie w tym stanie faktycznym, który jest powiązany z państwem *forum*. W literaturze jako przykład rodzaju związku sprawy z państwem *forum*, który na ogół tworzy jurysdykcję nadmierną mimo wystarczającej intensywności tego związku, jest np. zamieszkanie powoda w państwie *forum* (tak K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 237). W literaturze wskazuje się również, że przy ocenie, czy dana jurysdykcja jest nadmierna, trzeba uwzględniać także zakres jurysdykcji, a mianowicie czy dana podstawa jurysdykcji kreuje jurysdykcję ogólną, czy wyłącznie szczególną.

VI. Łączniki jurysdykcyjne

Łączniki uzasadniające jurysdykcję krajową to okoliczności faktyczne (zawierające elementy przedmiotowe lub podmiotowe), które wiążą daną sprawę z terytorium określonego państwa (J. Gilas, *Prawo międzynarodowe prywatne*, Warszawa 2002, s. 104; E. Wierzbowski, *Międzynarodowy obrót prawny w sprawach cywilnych*, Warszawa 1971, s. 33). Innymi słowy, łączniki lub inaczej „punkty zaczepienia” określają zakres jurysdykcji sądów danego państwa, wskazując sprawy, które mogą być przedmiotem postępowania przed sądami krajowymi. Z reguły normy jurysdykcyjne wskazują jednocześnie kilka łączników dla danej sprawy. Umożliwia to rozpoznanie tej samej sprawy przez sądy różnych państw, co jest sytuacją pożądaną z punktu widzenia norm prawa międzynarodowego dotyczących postępowania cywilnego. Konsekwencją takich uregulowań jest następnie możliwość uznania lub wykonania zagranicznego orzeczenia sądowego (tak T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie...*, s. 70).

Łączniki jurysdykcyjne można podzielić na łączniki o charakterze podmiotowym (obywatelstwo stron lub uczestników postępowania, miejsce zamieszkania lub miejsce siedziby tych osób) oraz łączniki o charakterze przedmiotowym (miejsce położenia rzeczy, miejsce położenia przedmiotu sporu, miejsce otwarcia spadku, miejsce powstania lub wykonania zobowiązania, miejsce położenia majątku pozwanego lub przysługiwania mu praw majątkowych). Poza łącznikami podmiotowymi i przedmiotowymi w międzynarodowym postępowaniu cywilnym wyróżnia się również łącznik *forum connexitatis*, który sprowadza się do przyjęcia określonej łączności procesowej elementu sprawy, np. powództwa wzajemnego (por. T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie...*, s. 73 i powołana tam literatura).

W doktrynie wskazuje się również na istnienie tzw. łączników nadmiernych. Łącznik nadmierny to taki, który w sposób zbyt szeroki i nieuzasadniony przyznaje kompetencje sądom danego państwa. W doktrynie polskiej podnoszono niekiedy, że charakter łącznika nadmiernego ma łącznik pobytu pozwanego w Polsce (por. T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie...*, s. 73), ale warto podkreślić, że łącznik ten jest powszechnie przyjmowany w krajach *common law*. Przed wejściem w życie nowelizacji z 5.12.2008 r. wskazywano również, że w zakresie spraw cywilnych łącznikiem nadmiernym jest łącznik posiadania przez pozwanego majątku w Polsce lub przysługiwania mu w Polsce praw majątkowych (art. 1103 pkt 2 w brzmieniu sprzed nowelizacji, obecnie por. art. 1103⁷ pkt 4). U podstaw takiego poglądu leżało słuszne założenie, że samo ułatwienie wierzycielowi przyszłej egzekucji jest zbyt słabym uzasadnieniem przyjęcia kompetencji sądów do rozpoznania sprawy (por. T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie...*, s. 73).

VII. Ustalanie właściwej normy jurysdykcyjnej

Zgodnie z określoną w art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji RP hierarchią źródeł prawa przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące jurysdykcji krajowej mają zastosowanie w sprawach, które nie wchodzą w zakres zastosowania aktów prawa unijnego ani zawartych przez Polskę umów międzynarodowych. Zasadę pierwszeństwa umów międzynarodowych przed prawem krajowym potwierdziło również orzecznictwo Sądu Najwyższego (np. wyrok SN z 18.05.1970 r., I CR 58/70, OSNCP 1971/5, poz. 86; postanowienie SN z 27.12.1979 r., IV CZ 146/79, OSNCP 1980/5, poz. 104, w którego uzasadnieniu sąd wyraził pogląd, że stosunek norm konwencyjnych do norm prawa wewnętrznego można określić według relacji *lex specialis* do *lex generalis*).

Stosowanie prawa jednolitego lub regulacji wynikających z zawartych przez Polskę umów międzynarodowych w sprawach objętych ich zakresem winno mieć miejsce wówczas, gdy konkretny przepis prawa unijnego lub umowy międzynarodowej reguluje określoną kwestię inaczej niż prawo polskie lub gdy reguluje materię nieuregulowaną w polskim prawie. W sytuacji gdy Kodeks postępowania cywilnego lub inna ustawa inkorporowała określone postanowienia umowy międzynarodowej lub prawa jednolitego, wprowadzając ich treść do przepisów ustawowych, sąd powinien bezpośrednio stosować przepisy ustawy krajowej, ponieważ realizuje ona postanowienia umowy międzynarodowej lub prawa unijnego (por. postanowienie SN z 7.12.1973 r., II CZ 181/73, PiP 1976/12, z glosą J. Jodłowskiego).

Jurysdykcja krajowa, należąc do podstawowych zagadnień międzynarodowego postępowania cywilnego, w sposób szczególny stanowi przedmiot zainteresowania prawodawcy europejskiego. Obecnie najważniejszym aktem prawnym, stanowiącym swoiste jądro europejskiego prawa procesowego cywilnego, jest rozporządzenie nr 1215/2012,

które zastąpiło rozporządzenie nr 44/2001. Zakres zastosowania powołanego rozporządzenia jest wskazany w motywach 10, 13 i 14 jego preambuły. Zgodnie z motywem 10 przedmiotowy zakres zastosowania rozporządzenia nr 1215/2012 rozciąga się, pominąwszy kilka dokładnie określonych dziedzin prawa, na zasadniczą część prawa cywilnego i handlowego; w świetle przyjęcia rozporządzenia nr 4/2009 kwestie te zostały wyłączone z zakresu niniejszego rozporządzenia. Zgodnie z motywem 13 preambuły musi istnieć związek między postępowaniami, do których ma zastosowanie niniejsze rozporządzenie, a terytorium państw członkowskich. W związku z tym wspólne przepisy o jurysdykcji powinny co do zasady znajdować zastosowanie wtedy, gdy pozwany ma miejsce zamieszkania na terytorium jednego z państw członkowskich. Pozwany niemający miejsca zamieszkania w państwie członkowskim powinien zasadniczo podlegać krajowym przepisom o jurysdykcji, mającym zastosowanie na terytorium państwa członkowskiego, przed którego sądem wytoczono powództwo (motyw 14 preambuły).

Zgodnie z art. 1 rozporządzenia nr 1215/2012 ma ono zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych, niezależnie od rodzaju sądu. Nie obejmuje ono w szczególności spraw podatkowych, celnych, administracyjnych ani spraw dotyczących odpowiedzialności państwa za działania lub zaniechania w wykonywaniu władzy publicznej (*acta iure imperii*). Rozporządzenie nie ma zastosowania do:

- 1) stanu cywilnego, zdolności prawnej lub zdolności do czynności prawnych osób fizycznych, stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa lub związku uznanego – w myśl przepisów mających zastosowanie do takiego związku – za mający skutki porównywalne do skutków małżeństwa;
- 2) upadłości, układow i innych podobnych postępowań;
- 3) ubezpieczeń społecznych;
- 4) sądownictwa polubownego;
- 5) obowiązków alimentacyjnych wynikających ze stosunku rodzinnego, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa;
- 6) testamentów i dziedziczenia, w tym obowiązków alimentacyjnych powstających w związku ze śmiercią.

Przepisy dotyczące jurysdykcji krajowej w sprawach objętych zakresem zastosowania rozporządzenia zawarte są w rozdziale II, w sekcji pierwszej znajdują się przepisy ogólne, sekcja druga zawiera przepisy kształtujące podstawy jurysdykcji szczególnej, sekcja trzecia dotyczy jurysdykcji w sprawach ubezpieczeniowych, a czwarta reguluje jurysdykcję w sprawach dotyczących umów zawartych pomiędzy konsumentami, w sekcji piątej uregulowana jest jurysdykcja dla indywidualnych umów o pracę. Rozporządzenie zawiera również przepisy regulujące jurysdykcję wyłączną (sekcja szósta), umowy o jurysdykcję (sekcja siódma) oraz zagadnienia dotyczące badania jurysdykcji (sekcja ósma). W konsekwencji jeżeli w sprawach objętych przedmiotowym zakresem

zastosowania rozporządzenia pozwany ma miejsce zamieszkania na terenie państwa członkowskiego, to właściwe normy jurysdykcyjne zawiera omawiane rozporządzenie, a nie przepisy prawa polskiego.

Na temat rozporządzenia nr 1215/2012 i poprzedzającego go rozporządzenia nr 44/2001 por. w literaturze: J. Gołaczyński, *Wybrane zagadnienia jurysdykcji krajowej według rozporządzenia Rady Unii Europejskiej nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych* [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogieńko, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005; *Jurysdykcja, uznawanie orzeczeń sądowych oraz ich wykonywanie w sprawach cywilnych i handlowych. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2015; P. Grzegorzczak, *Nowy fundament europejskiego prawa procesowego cywilnego: jurysdykcja krajowa, zawisłość sprawy oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych według Rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1215/2012 (Bruksela Ia)* cz. 1, PS 2014/6, s. 23–31, cz. 2, PS 2014/7–8, s. 7–43; J. Maliszewska-Nienartowicz, *Reguły dotyczące jurysdykcji w sprawach cywilnych i handlowych w prawie wspólnotowym – rozporządzenie Rady 44/2001/WE*, cz. 1, M.Praw. 2004/9, cz. 2, M.Praw. 2004/10, cz. 3, M.Praw. 2004/11; M. Pazdan, *Poszukiwanie właściwego sądu i właściwego prawa po 1 maja 2004 r.*, „Rejent” 2004/3–4; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych w świetle prawa wspólnotowego*, KPP 2004/1; K. Weitz, *O jurysdykcji krajowej w postępowaniu zabezpieczającym w świetle konwencji lugańskiej i prawa wspólnotowego*, PS 2003/10; K. Weitz, *Badanie przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia Rady nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności*, „Palestra” 2010/5–6.

Z uwagi na specjalną pozycję Danii zapewnioną jej na mocy protokołu nr 22 do TFUE (pierwotnie protokół nr 4 do TUE i TWE o pozycji Danii wprowadzony Traktatem z Amsterdamu, Dz.Urz. WE C 340 z 1997 r., s. 1), wskazane wyżej rozporządzenie z założenia nie miało obowiązywać na terenie Danii (por. motyw 41 preambuły rozporządzenia nr 1215/2012). Jednakże w dniu 1.07.2007 r. weszła w życie Umowa pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, podpisana w Brukseli 19.10.2005 r. (Dz.Urz. UE L 299, s. 62). Umowa ta rozciągała na stosunki między Unią Europejską a Danią stosowanie postanowień poprzedniego rozporządzenia nr 44/2001. Zgodnie z art. 3 ust. 2 tej umowy pismem z 20.12.2012 r. Dania powiadomiła Komisję o swej decyzji w sprawie wdrożenia treści rozporządzenia nr 1215/2012. Oznacza to, że przepisy rozporządzenia (UE) nr 1215/2012 mają zastosowanie do stosunków między Unią a Danią (Dz.Urz. UE L 79 z 2013 r., s. 4).

Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich oraz w sprawach z zakresu stosunków między rodzicami i dziećmi jest uregulowana w rozporządzeniu nr 2201/2003. Rozporządzenie to stosuje się do spraw cywilnych dotyczących:

- 1) rozvodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa;
- 2) przyznawania, wykonywania, przekazywania, pełnego lub częściowego pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej.

Określenie „odpowiedzialność rodzicielska” oznacza wszystkie prawa i obowiązki odnoszące się do osoby i majątku dziecka przysługujące osobie fizycznej lub prawnej na mocy orzeczenia sądowego, z mocy prawa lub umowy mającej skutek prawny. Obejmuje prawo do opieki i prawo do kontaktów z dzieckiem (art. 2 pkt 7). Zgodnie z art. 1 ust. 2 rozporządzenia nr 2201/2003 sprawy z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej mogą w szczególności dotyczyć:

- a) pieczy nad dzieckiem i prawa do osobistej styczności z dzieckiem,
- b) opieki, kurateli i podobnych instytucji prawnych,
- c) wyznaczenia oraz zakresu zadań każdej osoby lub jednostki, która jest odpowiedzialna za osobę lub majątek dziecka, reprezentuje je lub udziela mu pomocy,
- d) umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczej,
- e) środków mających na celu ochronę dziecka w odniesieniu do zarządu, zabezpieczenia lub rozporządzania majątkiem dziecka.

Zgodnie z art. 1 ust. 3 rozporządzenie nie ma zastosowania do:

- a) ustalenia i zaprzeczenia rodzicielstwa;
- b) orzeczeń w sprawach adopcji, środków przygotowujących do adopcji, jak również unieważnienia i odwołania adopcji;
- c) nazwiska i imion dziecka;
- d) upamiętnienia;
- e) obowiązków alimentacyjnych;
- f) powiernictwa oraz dziedziczenia;
- g) środków podejmowanych w wyniku przestępstw popełnionych przez dzieci.

Na temat tego rozporządzenia por. w literaturze: J. Ciszewski, *Europejskie prawo małżeńskie i dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej. Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń. Komentarz*, Warszawa 2004; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej w prawie wspólnotowym*, KPP 2007/1.

Wskazane wyżej rozporządzenie straci moc 1.08.2022 r., kiedy to zacznie się stosować rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z 25.06.2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (wersja

przekształcona) (Dz.Urz. UE L 178, s. 1). Zgodnie z jego art. 1 będzie ono miało zastosowanie w sprawach cywilnych dotyczących:

- a) rozvodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa;
- b) przyznawania, wykonywania, przekazywania, pełnego lub częściowego pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej.

Sprawy z zakresu przyznawania, wykonywania, przekazywania lub pozbawiania odpowiedzialności rodzicielskiej będą w szczególności obejmować:

- a) pieczę nad dzieckiem i prawo do osobistej styczności z dzieckiem;
- b) opiekę, kuratelę i podobne instytucje prawne;
- c) wyznaczenie i zakres zadań osoby lub jednostki, która jest odpowiedzialna za osobę lub majątek dziecka, lub reprezentuje je lub udziela mu pomocy;
- d) umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej lub w opiece zastępczej;
- e) środki mające na celu ochronę dziecka w odniesieniu do zarządu, zabezpieczenia lub rozporządzania majątkiem dziecka.

Rozdziały III i VI rozporządzenia będą miały zastosowanie w sprawach bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania dziecka dotyczących więcej niż jednego państwa członkowskiego, uzupełniając konwencję haską z 1980 r., a rozdział IV rozporządzenia będzie miał zastosowanie do orzeczeń zarządzających powrót dziecka do innego państwa członkowskiego na podstawie konwencji haskiej z 1980 r., które muszą zostać wykonane w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie, w którym dane orzeczenie zostało wydane.

Rozporządzenie 2019/1111 nie będzie miało zastosowania do:

- a) ustalenia lub zaprzeczenia rodzicielstwa;
- b) orzeczeń w sprawach adopcji, środków przygotowujących do adopcji lub unieważnienia lub odwołania adopcji;
- c) nazwiska i imion dziecka;
- d) upełnoletnienia;
- e) obowiązków alimentacyjnych;
- f) powiernictwa lub dziedziczenia;
- g) środków podejmowanych w wyniku przestępstw popełnionych przez dzieci.

Jurysdykcja krajowa w sprawach alimentacyjnych jest uregulowana w art. 3–7 rozporządzenia nr 4/2009. Zgodnie z motywem 11 preambuły tego rozporządzenia obejmuje ono wszystkie zobowiązania alimentacyjne wynikające ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa, tak aby zapewnić równe traktowanie wszystkich wierzycieli alimentacyjnych. Preambuła wyraźnie wskazuje, że do celów niniejszego rozporządzenia pojęcie zobowiązania alimentacyjnego powinno być interpretowane w sposób niezależny. Ograniczone regulacje dotyczące jurysdykcji krajowej

znajdują się również w rozporządzeniu nr 1896/2006. Zgodnie z art. 6 tego rozporządzenia do celów jego stosowania właściwość określa się według odpowiednich przepisów prawa wspólnotowego, w szczególności rozporządzenia nr 44/2001. Jeżeli jednak roszczenie dotyczy umowy zawartej przez osobę – konsumenta – w celu, który można uznać za niezwiązany z jej działalnością gospodarczą lub zawodową, i w przypadku gdy konsument jest stroną pozwaną, właściwe są wyłącznie sądy państwa członkowskiego, w którym strona pozwana ma miejsce zamieszkania w rozumieniu art. 59 rozporządzenia nr 44/2001.

Przez wiele lat nie było w prawie unijnym aktu, który w sposób jednolity regulowałby zagadnienia dotyczące jurysdykcji krajowej w sprawach spadkowych. W programie przyjętym przez Radę Europejską podczas posiedzenia w Tampere w dniach 15–16.10.1999 r. ustalono, że zostaną podjęte prace w zakresie międzynarodowego prawa spadkowego, w tym zwłaszcza w zakresie jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych dotyczących spraw spadkowych i testamentów. Założenie przyjęcia do 2011 r. instrumentu unijnego odnoszącego się do prawa spadkowego zostało zawarte również w programie haskim (dokument o nazwie „Program haski: Wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej” przyjęty podczas szczytu Unii Europejskiej w Brukseli w dniach 4–5.11.2004 r.). Realizując to założenie, 14.10.2009 r. Komisja Europejska przedstawiła projekt rozporządzenia dotyczącego spraw spadkowych (dokument COM (2009) 0154, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX:52009PC0154>). Szerzej na temat tego projektu zob. A. Wysocka, *Projekt jednolitego międzynarodowego prawa spadkowego państw Unii Europejskiej*, KPP 2010/1, s. 172–209. Ostatecznie w 4.07.2012 r. zostało przyjęte rozporządzenie nr 650/2012. Zgodnie z art. 4 rozporządzenia jurysdykcję co do ogółu spraw dotyczących spadku mają sądy państwa członkowskiego, w którym zmarły miał swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci (jurysdykcja ogólna).

Problematyka jurysdykcji krajowej jest również przedmiotem konwencji lugańskiej, która weszła w życie 1.01.2010 r. z uwagi na złożenie dokumentów ratyfikacyjnych przez Unię Europejską w dniu 18.05.2009 r., Norwegię w dniu 1.07.2009 r. oraz Danię w dniu 24.09.2009 r. i zastąpiła pierwszą konwencję lugańską (Konwencję o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzoną w Lugano 16.09.1988 r., Dz.Urz. WE L 319 z, s. 9, Dz.U. z 2000 r. Nr 10, poz. 132). Konwencja obowiązuje w stosunkach z Danią i Norwegią, jak również na terenie kilku terytoriów państw członkowskich, na których nie obowiązuje rozporządzenie nr 1215/2012 (francuskie terytoria zamorskie, Mayotte, Aruba). Na temat obu konwencji lugańskich zob. w literaturze: J. Ciszewski, *Konwencja z Lugano. Europejskie prawo dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych. Komentarz*, Warszawa 2004; K. Flaga-Gieruszyńska, *Jurysdykcja...*,

s. 23; J. Łopuski, *Konwencja lugańska o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z uwzględnieniem orzecznictwa ETS*, Bydgoszcz 2001, s. 10; A. Mączyński, *Jednolite europejskie normy o jurysdykcji krajowej i skuteczności orzeczeń zagranicznych* [w:] *Księga pamiątkowa. I Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej*, red. A. Oleszko, Poznań 1993, s. 137 i n.; P. Mostowik, M. Niedźwiedź, *Druga konwencja lugańska o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu obcych orzeczeń w sprawach cywilnych*, KPP 2009/4, s. 1007; M. Pazdan, *Znaczenie konwencji lugańskiej dla polskiego sądownictwa i notariatu* [w:] *II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania*, red. R. Sztyk, Poznań-Kluczbork 1999, s. 221 i n.; J. Ustjanicz-Folcik, *Miejsce konwencji lugańskiej w polskim porządku prawnym*, „Rejent” 2004/5, s. 125; K. Weitz, *Przedmiotowy zakres zastosowania konwencji lugańskiej*, KPP 2000/2, s. 427 i n.

Polska zawarła również wiele umów dwustronnych, w których znajdują się właściwe normy jurysdykcyjne dla spraw objętych zakresem ich zastosowania. Wśród umów, które zawierają przepisy jurysdykcyjne, należy wymienić m.in.:

- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Algierską Republiką Ludowo-Demokratyczną dotyczącą obrotu prawnego w sprawach cywilnych i karnych, podpisaną w Algierze 9.11.1976 r. (Dz.U. z 1982 r. Nr 10, poz. 73);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Austrii o wzajemnych stosunkach w sprawach z zakresu prawa cywilnego oraz o dokumentach, podpisaną w Wiedniu 11.12.1963 r. (Dz.U. z 1974 r. Nr 6, poz. 33 ze zm.);
- Umowę między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzoną w Mińsku 26.10.1994 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 128, poz. 619);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Ludową Republiką Bułgarii o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisaną w Warszawie 4.12.1961 r. (Dz.U. z 1963 r. Nr 17, poz. 88 ze zm.);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Chińską Republiką Ludową o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, podpisaną w Warszawie 5.06.1987 r. (Dz.U. z 1988 r. Nr 9, poz. 65);
- Umowę między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Cypru o współpracy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, sporządzoną w Nikozji 14.11.1996 r. (Dz.U. z 1999 r. Nr 39, poz. 383 ze zm.);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, podpisaną w Warszawie 21.12.1987 r. (Dz.U. z 1989 r. Nr 39, poz. 210 ze zm.);
- Umowę między Rzeczpospolitą Polską a Arabską Republiką Egiptu o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzoną w Kairze 17.05.1992 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 34, poz. 126);

- Umowę między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Estońską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, pracowniczych i karnych, sporządzoną w Tallinie 27.11.1998 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 5, poz. 49);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Finlandii o ochronie prawnej i pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisaną w Helsinkach 27.05.1980 r. (Dz.U. z 1981 r. Nr 27, poz. 140 ze zm.);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Francuską o prawie właściwym, jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w zakresie prawa osobowego i rodzinnego, sporządzoną w Warszawie 5.04.1967 r. (Dz.U. z 1969 r. Nr 4, poz. 22 ze zm.);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Grecką o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, podpisaną w Atenach 24.10.1979 r. (Dz.U. z 1982 r. Nr 4, poz. 24 ze zm.);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Iraku o pomocy prawnej i sądowej w sprawach cywilnych i karnych, sporządzoną w Bagdadzie 29.10.1988 r. (Dz.U. z 1989 r. Nr 70, poz. 418);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych, podpisaną w Warszawie 6.02.1960 r. (Dz.U. z 1963 r. Nr 27, poz. 162 ze zm.), która obowiązuje w stosunkach z Bośnią i Hercegowiną na podstawie porozumienia między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Radą Ministrów Bośni i Hercegowiny o sukcesji prawnej Bośni i Hercegowiny w stosunku do umów zawartych między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Federacyjną Republiką Jugosławii, zawartego w Sarajewie 22.12.2006 r. (M.P. z 2008 r. Nr 52, poz. 462);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Koreańską Republiką Ludowo-Demokratyczną o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisaną w Phenianie 28.09.1986 r. (Dz.U. z 1987 r. Nr 24, poz. 135);
- Umowę między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Kuby o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisaną w Hawanie 18.11.1982 r. (Dz.U. z 1984 r. Nr 47, poz. 247).

W literaturze zwraca się uwagę, że w większości wskazanych wyżej umów nie używa się pojęcia jurysdykcji krajowej, ale zwrotu „właściwość” organów lub sądów. Z treści tych umów wynika jednak, że zwrot ten stosuje się w nich w takim samym znaczeniu, jakie Kodeks postępowania cywilnego przypisuje pojęciu „jurysdykcja krajowa” (F. Zedler, *Jurysdykcja krajowa sądów polskich według umów zawartych przez Polskę z państwami europejskimi*, RPEiS 1991/4, s. 57). Umowy zawarte przez Polskę wykazują pewne podobieństwo przyjętych rozwiązań dotyczących zarówno zakresu regulacji, jak i ukształtowania podstaw jurysdykcji krajowej w poszczególnych kategoriach spraw. Przedmiotem regulacji tych umów są na ogół sprawy: o ubezwłasnowolnienie, o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu, sprawy wynikające ze stosunków międ-

dzy rodzicami a dziećmi, sprawy o alimenty, o przysposobienie i o rozwiązanie przysposobienia, o opiekę i kuratelę, sprawy spadkowe, dotyczące nieruchomości, z zakresu zobowiązań i z zakresu prawa pracy.

TYTUŁ I

Przepisy ogólne

Art. 1097. [Zasada ciągłości jurysdykcji]

§ 1. Jurysdykcja krajowa istniejąca w chwili wszczęcia postępowania trwa nadal, choćby jej podstawy odpadły w toku postępowania.

§ 2. Sąd nie może uznać, że brak jest jurysdykcji krajowej, jeżeli jej podstawy powstały w toku postępowania.

1. Okoliczności faktyczne uzasadniające istnienie jurysdykcji krajowej w danej sprawie niejednokrotnie mogą mieć charakter dynamiczny. Oznacza to, że mogą one ulegać zmianie, i to zarówno przed wszczęciem postępowania, jak i w jego toku. Rodzi to pytanie o ustalenie momentu miarodajnego dla stwierdzenia istnienia jurysdykcji krajowej sądów polskich. Sprawa nie jest skomplikowana wówczas, gdy w dyspozycji normy jurysdykcyjnej znajduje się subokreślnik temporalny. Subokreślnik temporalny jest to określenie, które wskazuje na konkretny moment, w którym w stanie faktycznym sprawy powinna istnieć okoliczność mająca odpowiadać opisowi łącznika jurysdykcyjnego zawartego w tej normie, aby można było przyjąć jurysdykcję państwa *forum* (tak K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 421–422, który wskazuje, że z uwagi na podobieństwo strukturalne norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego i tzw. materialnych norm jurysdykcyjnych – tj. norm określających wprost zakres właściwości międzynarodowej – uzasadnione jest posługiwanie się pojęciem subokreślnika temporalnego także w odniesieniu do tych drugich norm; co do pojęcia subokreślnika temporalnego w prawie prywatnym międzynarodowym por. H. Trammer, *Z rozważań nad strukturą normy kolizyjnej prawa prywatnego międzynarodowego*, SC 1969/13–14, s. 398–399; M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2005, s. 46). Wówczas dla oceny występowania lub braku jurysdykcji krajowej istotny byłby tylko moment wyraźnie wskazany w normie jurysdykcyjnej, a stan rzeczy zachodzący przed tym momentem lub po tym momencie nie miałby żadnego znaczenia. W takiej sytuacji nie mogłoby dojść do następczego odpadnięcia podstaw jurysdykcji ani też następczego zaistnienia podstaw jurysdykcji, ponieważ istnienie jurysdykcji byłoby badane tylko i wyłącznie w odniesieniu do konkretnego momentu i późniejsza zmiana okoliczności faktycznych nie miałaby żadnego znaczenia. Przykładem normy, która posługuje się subokreślnikiem temporalnym, jest

art. 1108 § 1, zgodnie z którym do jurysdykcji krajowej należą sprawy spadkowe, jeżeli spadkodawca w chwili śmierci był obywatelem polskim lub miał miejsce zamieszkania bądź miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej. Nie można się przy tym zgodzić z wyrażonym w literaturze poglądem (por. M. Szydło, *Jurysdykcja krajowa...*, s. 199), jakoby w dyspozycji typowej normy jurysdykcyjnej zazwyczaj znajdował się subokreślnik temporalny. Wręcz przeciwnie – analiza przepisów regulujących jurysdykcję krajową w procesie i w postępowaniu nieprocesowym pozwala na postawienie tezy, że w dyspozycji typowej normy jurysdykcyjnej na ogół nie ma subokreślnika temporalnego (por. chociażby art. 1103, 1103² § 1 pkt 1, art. 1103³ § 1, art. 1106¹ § 1, art. 1106³).

2. W sytuacji gdy właściwa dla danej sprawy norma jurysdykcyjna nie zawiera subokreślnika temporalnego, zgodnie z ogólną zasadą dla ustalenia istnienia jurysdykcji sądów polskich właściwy jest moment wszczęcia postępowania. Wyznacza go w procesie chwila wniesienia pozwu (por. uwagi do art. 187). Słusznie się jednak wskazuje, że aby wniesienie pozwu mogło być podstawą rozwinięcia procesu, musi być ono prawidłowe, tzn. pismo, z którym powód zwraca się do sądu, musi posiadać cechy wymagane przez Kodeks postępowania cywilnego dla pozwu jako pisma procesowego (tak J. Kaplińska, *Cofnięcie pozwu przed nadaniem mu prawidłowego biegu*, PS 2003/11–12, s. 94 i n.; na temat wszczęcia postępowania zob. również W. Berutowicz, *Wszczęcie procesu cywilnego*, ZNUWr Prawo 1960/27, s. 21). W literaturze nie ma zgodności co do tego, z jakim momentem dochodzi do wszczęcia postępowania nieprocesowego. Według jednego poglądu następuje ono z momentem wniesienia wniosku do sądu (tak J. Klimkowicz, *Uczestnictwo w charakterze wnioskodawcy w postępowaniu nieprocesowym*, PiP 1977/1, s. 108), według drugiego – następuje ono zawsze na skutek czynności organu sądowego (tak W. Siedlecki, *Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1971, s. 25). Ten drugi pogląd koresponduje z uregulowaniem zawartym w art. 506, zgodnie z którym sąd wszczyna postępowanie nieprocesowe na wniosek, co wskazuje, że wszczęcie postępowania jest następstwem czynności organu sądowego. Słusznie zatem podnosi się w literaturze, że samo wszczęcie postępowania jest konstytutywną czynnością organu sądowego, a nie decyzją osoby żądającej wszczęcia. Czynnością sądu, która z reguły będzie wszczyniała postępowanie, będzie zarządzenie doręczenia odpisu wniosku uczestnikowi postępowania (tak K. Korzan, *Postępowanie...*, s. 86). Wszczęcie postępowania egzekucyjnego następuje z chwilą dokonania pierwszej czynności egzekucyjnej.
3. Artykuł 1097 § 1 wyraża zasadę ciągłości jurysdykcji (*perpetuatio iurisdictionis*), zgodnie z którą okoliczność, że istniejące w chwili wszczęcia postępowania podstawy jurysdykcji odpadły w dalszym jego toku, nie stanowi przeszkody do kontynuowania tego postępowania. Stąd też zmiana okoliczności stanowiących podstawy jurysdykcji po wszczęciu postępowania nie jest brana przez sąd pod uwagę.

4. Mimo braku ogólnych unormowań, które dotyczyłyby skutków następczego odpadnięcia podstaw jurysdykcji w toku sprawy, w regulacjach konwencji lugańskiej i rozporządzeń nr 1215/2012 oraz nr 2201/2003 w nauce dość jednolicie reprezentowane jest stanowisko opowiadające się za przyjęciem zasady stabilizacji podstaw jurysdykcji w odniesieniu do jurysdykcji wynikającej z wyżej wymienionych aktów prawnych. Przyjmuje się bowiem, że zasada stabilizacji jurysdykcji krajowej, mimo że nie jest wyrażona wprost, powinna być postrzegana jak reguła immanentna dla uregulowań tych aktów prawnych. Wskazuje się nawet, że zasada stabilizacji jest regułą właściwą dla prawa jednolitego (tak K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 427 i wskazana tam literatura).
5. Dynamiczny charakter okoliczności stanowiących podstawy jurysdykcji może powodować nie tylko ich następcze odpadnięcie w toku postępowania, ale również następcze zaistnienie. W literaturze następcze zaistnienie podstaw jurysdykcji krajowej oznacza sytuację, gdy w chwili miarodajnej dla oceny podstaw tej jurysdykcji w stanie faktycznym sprawy nie występowały okoliczności odpowiadające opisowi łącznika miarodajnej normy jurysdykcyjnej; okoliczności takie zaistniały dopiero w toku postępowania, na określonym jego etapie. Wskazuje się przy tym na dwa możliwe sposoby rozwiązania takiej sytuacji: pierwszy, w którym następcze zaistnienie podstaw jurysdykcji krajowej nie ma żadnego znaczenia dla biegu postępowania i nie podlega uwzględnieniu przez sąd, albo rozwiązanie przeciwne, zgodnie z którym następcze zaistnienie podstaw jurysdykcji krajowej musi zostać uwzględnione przez sąd. W prawie polskim, zarówno pod rządami Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r., jak i później, omawiana kwestia nie była wyraźnie i jednoznacznie uregulowana w przepisach. Jednak przyjmowano wówczas, że następcze zaistnienie podstaw jurysdykcji krajowej umożliwia rozpoznanie sprawy przez dany sąd zgodnie z zasadą, że sąd powinien brać pod uwagę stan sprawy z chwili wyrokowania (tak J. Rajski, *Jurysdykcja sądów krajowych...*, s. 287). Pod rządami Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. przed nowelizacją z 5.12.2008 r. przyjmowano, że do jurysdykcji krajowej stosuje się w drodze analogii art. 15 § 2, który, odnosząc się do właściwości sądu, stanowi, że sąd nie może uznać, iż jest niewłaściwy, jeżeli w toku postępowania stał się właściwy (tak E. Wierzbowski, *Międzynarodowy obrót prawny...*, s. 58; W. Skierkowska, *Międzynarodowe postępowanie cywilne w sprawach alimentacyjnych*, Warszawa 1972, s. 54; T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie...*, s. 85; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 435). Zasadę tę odnoszono również do sytuacji, gdy w momencie wszczęcia postępowania nie istniała jurysdykcja krajowa, następnie wskutek zmiany okoliczności faktycznych sprawy doszło do następczego zaistnienia podstaw jurysdykcji, ale ostatecznie wskutek kolejnej zmiany okoliczności odpadły podstawy jurysdykcji, tak że w momencie wyrokowania nie istniały. Przyjmowano, że w takim przypadku moment stabilizacji jurysdykcji krajowej został przesunięty na chwilę następczego zaistnienia podstaw tej jurysdykcji,

co oznacza, że od momentu, w którym pojawiły się podstawy jurysdykcji krajowej, sąd stawał się międzynarodowo właściwy i późniejsze zmiany nie miały żadnego znaczenia, ponieważ na przeszkodzie stała zasada stabilizacji jurysdykcji krajowej. Stanowisko to zakwestionował M. Czepelak w glosie do postanowienia SN z 17.01.2002 r., III CZP 77/01, „Rejent” 2003/12, s. 166–167 (por. również M.P. Wójcik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz*, red. A. Jakubecki, Kraków 2005, art. 1097, s. 1573). Wątpliwości te usunęła nowelizacja z 5.12.2008 r., która wprowadziła § 2 do art. 1097. Regulacja ta uzasadniona jest przede wszystkim względami ekonomii procesowej. Nie byłoby słuszne, gdyby sąd mógł stwierdzić brak jurysdykcji krajowej, w sytuacji gdy podstawy tej jurysdykcji, które nie istniały w chwili wszczęcia postępowania, pojawiły się w jego toku, skoro po odrzuceniu pozwu powód mógłby bez przeszkód wytoczyć ponowne powództwo, a wówczas sąd musiałby uznać istnienie swojej właściwości międzynarodowej.

6. Mimo braku wyraźnej regulacji w tym przedmiocie, również obecnie aktualny jest pogląd, zgodnie z którym sąd nie może uznać, że jest niewłaściwy międzynarodowo do rozpoznania sprawy, w której podstawy jurysdykcji krajowej pojawiły się w toku postępowania, ale następnie odpadły, tak że nie istniały już w momencie wyrokowania. Wówczas moment stabilizacji jurysdykcji krajowej przesuwa się na chwilę następczego zaistnienia podstaw jurysdykcji.
7. Na gruncie konwencji lugańskiej oraz norm prawa jednolitego: rozporządzeń nr 1215/2015 i nr 2203/2001 również przyjmowany jest pogląd, że jeżeli w toku postępowania zaistniały podstawy właściwości międzynarodowej, to sąd musi to uwzględnić i nie może stwierdzić braku swojej jurysdykcji (tak J. Kropholler, *Europäisches Zivilprozeßrecht Kommentar zu EuGVO, Lugano-Übereinkommen und Europäischen Vollstreckungstitel*, Frankfurt am Main 2005, s. 109; J. Dilger, *Die Regelungen zur internationalen Zuständigkeit in Ehesachen in der Verordnung (EG) Nr 2201/2003*, Tübingen 2004, s. 159).

Art. 1098. [Zawisłość sprawy za granicą]

§ 1. Jeżeli sprawa o to samo roszczenie między tymi samymi stronami zawisła przed sądem państwa obcego wcześniej niż przed sądem polskim, sąd polski zawiesza postępowanie. Sąd nie zawiesza jednak postępowania, jeżeli orzeczenie, które ma wydać sąd państwa obcego, nie będzie spełniało przesłanek jego uznania w Rzeczypospolitej Polskiej lub nie można oczekiwać, że postępowanie przed sądem państwa obcego zostanie prawomocnie zakończone w rozsądnym terminie.

§ 2. Po zakończeniu postępowania przed sądem państwa obcego, sąd umarza postępowanie, jeżeli orzeczenie sądu państwa obcego podlega uznaniu w Rzeczypospolitej Polskiej; w przeciwnym przypadku sąd postanowi podjąć postępowanie.

§ 3. Sąd na wniosek strony może także podjąć zawieszone postępowanie, jeżeli postępowanie przed sądem państwa obcego nie zostało zakończone w rozsądnym terminie.

§ 4. Przepisy § 1–3 stosuje się odpowiednio do sprawy zawisłej przed innym niż sąd organem państwa obcego.

1. Artykuł 1098 reguluje sposób rozwiązania pozytywnego konfliktu jurysdykcyjnego, który zaistnieje w razie wszczęcia postępowania w danej sprawie przed sądem polskim oraz przed sądem zagranicznym. Pozytywny konflikt jurysdykcyjny oznacza sytuację, w której dochodzi do wszczęcia w tej samej sprawie postępowania przed sądem więcej niż jednego państwa z tego względu, że w danej sprawie istnieje jurysdykcja krajowa sądów dwóch lub większej liczby państw. W takim przypadku skutek istnienia konkurencyjnych jurysdykcji dochodzi do wszczęcia konkurencyjnych postępowań. Na treść pojęcia „pozytywny konflikt jurysdykcyjny” składają się więc dwa elementy:
 - 1) przyczyna owego konfliktu rozumiana najczęściej jako istnienie w tej samej sprawie jurysdykcji krajowej sądów różnych państw (w świetle miarodajnych dla każdego z tych państw norm jurysdykcyjnych) oraz
 - 2) jednoczesne toczenie się dwóch postępowań dotyczących tej samej sprawy z udziałem tych samych podmiotów.
2. Wskazana wyżej przyczyna stanowi najczęściej powoływaną podstawę powstawania konfliktów jurysdykcyjnych, chociaż słusznie zauważa się, że fakt współistnienia porządków jurysdykcyjnych różnych państw nie wyczerpuje katalogu przyczyn, które mogą wywoływać konflikty jurysdykcyjne. Może bowiem zaistnieć również wypadek, w którym postępowanie w tej samej sprawie prowadzone jest przed sądami różnych państw, ponieważ sąd jednego z nich błędnie przyjął, że posiada w niej jurysdykcję krajową. W literaturze wskazuje się, że również taka okoliczność może być przyczyną pozytywnego konfliktu jurysdykcyjnego, mimo że nie jest ona wynikiem istnienia (w sensie obiektywnym) jurysdykcji krajowej sądów więcej niż jednego państwa. Negatywne skutki występowania pozytywnych konfliktów jurysdykcyjnych sprowadzają się przede wszystkim do tego, że pojawia się możliwość wydania w jednej sprawie prowadzonej pomiędzy tymi samymi stronami odrębnych orzeczeń, które mogą być ze sobą sprzeczne (okoliczność taka jest najczęściej podnoszona w literaturze – por. m.in. G.C. Cheshire, P.M. North, J.J. Fawcett, *Private International Law*, London 1999, s. 347; M.A. Lupoi, *Conflitti transnazionali di giurisdizioni*, t. 1, Milano 2002, s. 5–6; w literaturze polskiej K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 314). Prowadzi to do powstania tzw. kulejących stosunków prawnych, tzn. takich, które są ważne i wiążące strony w jednym państwie przy jednoczesnym uważaniu za nieistniejące bądź nieważne w innym państwie. Należy również zgodzić się z poglądem, że także w obrocie transgranicznym winny być respektowane zasady ekonomii procesowej, co wyklucza akceptowanie toczenia się postępowań dotyczących tej samej

sprawy przed sądami dwóch lub większej liczby państw członkowskich. Nie sposób też nie zauważyć, że konieczność podejmowania obrony przed sądami dwóch lub większej liczby państw wiąże się z koniecznością podjęcia dodatkowej aktywności przez pozwanego, jak również, na ogół, z koniecznością poniesienia dodatkowych kosztów. Te wszystkie okoliczności powodują, że zjawisko występowania pozytywnych konfliktów jurysdykcyjnych jest oceniane negatywnie. Skłania to do poszukiwania różnych rozwiązań, wśród których można wyróżnić rozwiązania zmierzające do usuwania przyczyn występowania pozytywnych konfliktów jurysdykcyjnych oraz rozwiązania zmierzające do usuwania skutków pozytywnych konfliktów jurysdykcyjnych na wypadek zaistnienia tych konfliktów (podział przyjęty za K. Weitzem, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 317).

3. Normatywne modele rozwiązań sytuacji, w których dojdzie do wystąpienia pozytywnych konfliktów jurysdykcyjnych, można podzielić na dwie grupy: takie, które respektują zawisłość sporu za granicą, i takie, które w zasadzie tej okoliczności nie respektują. Do tej drugiej grupy należą dwa rodzaje rozwiązań, z których pierwszy dopuszcza kontynuowanie przed sądami różnych państw postępowań dotyczących tego samego przedmiotu i toczących się między tymi samymi stronami tak długo, aż w jednym z tych postępowań nie zostanie wydane orzeczenie, które będzie mogło podlegać uznaniu w państwie, w którym toczy się drugie postępowanie, a drugi w ogóle nie zakłada podejmowania jakichkolwiek czynności, opierając się na założeniu, że wszczęcie postępowania przez sądami innego państwa nie ma znaczenia dla dopuszczalności prowadzenia postępowania przed sądami krajowymi (por. szerzej K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu...*, s. 321). Analizując pierwszy z wyżej wskazanych sposobów, należy zauważyć, że co prawda pozwala on na uniknięcie wydania dwóch odrębnych, a być może również sprzecznych ze sobą orzeczeń, ale nie wyklucza jednoczesnego prowadzenia tożsamyh postępowań przed sądami różnych państw. Zasady ekonomii procesowej oraz dążenie do ograniczania obciążania stron kosztami procesu powodują więc, że sposób ten nie może zostać zaakceptowany. W zakresie regulacji odnoszącej się do usuwania negatywnych następstw pozytywnego konfliktu jurysdykcyjnego, która opiera się na założeniu respektowania zawisłości sporu za granicą, również można wyróżnić dwa odmienne modele. Według pierwszego z nich jeżeli okaże się, że przed sądami różnych państw jednocześnie toczą się dwa takie same postępowania (dotyczące tego samego przedmiotu i z udziałem tych samych stron), to pierwszeństwo ma i powinno być kontynuowane to postępowanie, które zostało wszczęte wcześniej. Postępowanie, które zostało wszczęte jako drugie, powinno zostać zakończone zgodnie z regułami procesowymi danego państwa. Drugi model nie uznaje priorytetu czasowego, ale opiera się na założeniu, że sprawa powinna być rozpoznana przez sąd do tego najbardziej odpowiedni (ang. *natural forum*). Nie zawsze będzie to sąd, w którym postępowanie zostało wszczęte wcześniej. Model ten zastępuje więc zasadę pierwszeństwa zasadą właściwości i najlepszego powiązania sprawy z *forum*. Zasadnicze założenia

przedstawionych wyżej modeli mogą być uzupełnione dodatkową przesłanką, zgodnie z którą warunkiem respektowania w jednym państwie *litis alibi pendentis* w drugim państwie jest tzw. prognoza co do uznania w pierwszym państwie orzeczenia wydanego przez sąd państwa, w którym sprawa zawisła wcześniej.

4. W pierwotnym brzmieniu art. 1098 stanowił, że sądom polskim przysługuje jurysdykcja przewidziana w tym kodeksie, chociażby w tej samej sprawie pomiędzy tymi samymi stronami toczyło się postępowanie przed sądem państwa obcego. Regulacja ta oznaczała, że zawisłość sprawy między tymi samymi stronami przed sądem zagranicznym nie stanowiła ujemnej przesłanki procesowej dla sądów polskich. W literaturze wskazuje się, że zasada ta wypływała z przekonania, iż względy, dla których istnieją ujemne skutki zawiśnięcia sporu przed sądem krajowym (ekonomia procesowa, jednolitość orzecznictwa), odpadają, jeżeli chodzi o międzynarodowe postępowanie cywilne (tak T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5, *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012, art. 1098, s. 50).
5. Zarówno w konwencji lugańskiej, jak i w aktach prawa jednolitego obowiązuje regulacja, zgodnie z którą sprawa o to samo roszczenie nie może być jednocześnie przedmiotem postępowania w dwóch lub większej liczbie państw członkowskich (państw-stron konwencji). Zgodnie z art. 29 rozporządzenia nr 1215/2012 jeżeli przed sądami różnych państw członkowskich zawisły sprawy o to samo roszczenie między tymi samymi stronami, sąd, przed który wytoczono powództwo później, z urzędu zawiesza postępowanie do czasu stwierdzenia jurysdykcji sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo. Jeżeli zostanie stwierdzona jurysdykcja sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo, sąd, przed który powództwo wytoczono później, z urzędu stwierdza brak swojej jurysdykcji na rzecz tego sądu (por. również art. 27 konwencji lugańskiej, art. 19 rozporządzenia nr 2201/2003).
6. Biorąc pod uwagę obowiązujące unormowania aktów prawa jednolitego oraz zasady międzynarodowej ekonomii procesowej, również polski ustawodawca wprowadził regulację, zgodnie z którą polskie sądy obowiązane są respektować zawisłość sprawy przed zagranicznym sądem lub innym właściwym organem. Obecna treść art. 1098 została ustalona nowelizacją z 5.12.2008 r. z dniem 1.07.2009 r.
7. Artykuł 1098 § 1 wprowadza trzy przesłanki pozytywne, które muszą zostać spełnione, aby było możliwe zawieszenie postępowania przez polski sąd z uwagi na zagraniczną zawisłość sprawy, oraz dwie przesłanki negatywne, których spełnienie wyklucza możliwość zawieszenia. Do przesłanek pozytywnych należą tożsamość roszczenia, identyczność stron oraz zawiśnięcie sprawy przed sądem państwa obcego wcześniej niż przed sądem polskim. Przesłankami negatywnymi są prognozy, że orzeczenie wydane

przez sąd państwa obcego nie będzie spełniało przesłanek jego uznania w Polsce oraz że postępowanie przed sądem państwa obcego nie zostanie zakończone w rozsądnym terminie.

8. O tym, jakie roszczenie jest przedmiotem zagranicznego postępowania, decyduje prawo państwa, w którym toczy się postępowanie. Dla oceny przedmiotu polskiego postępowania właściwe jest prawo polskie. Prawo polskie jest także wyłącznie właściwe do oceny, czy przedmiotem zagranicznego i polskiego postępowania jest to samo roszczenie. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego tożsamość roszczenia, wyznaczająca granice przedmiotowe zawisłości sprawy, zachodzi tylko wówczas, gdy identyczne są nie tylko przedmiot, ale i podstawa sporu (postanowienie SN z 9.06.1971 r., II CZ 59/71, OSNCP 1971/12, poz. 226). W literaturze wskazuje się, że identyczność roszczeń rozpoznawanych w dwóch postępowaniach zachodzi, gdy podstawy faktyczne oraz żądania powództwa są te same lub – w braku tożsamości żądań – cel poszukiwanej za ich sprawą ochrony prawnej jest ten sam, np. przy powództwie o zasądzenie świadczenia i powództwie o ustalenie (tak K. Weitz, *Procesowe znaczenie zawisłości sprawy przed sądem zagranicznym (uwagi de lege ferenda na tle prawnoporównawczym)*, KPP 2003, z. 1 s. 97). Podmiotowe granice zawisłości sprawy również podlegają ocenie zgodnie z prawem polskim. O identyczności stron można mówić wówczas, gdy w obu postępowaniach występują te same osoby (bądź ich następcy procesowi), a także gdy w różnych postępowaniach występują w odwrotnych rolach procesowych.
9. Ustalenie, czy zawiśnięcie sprawy przed sądem obcym nastąpiło wcześniej niż przed sądem polskim, wymaga rozstrzygnięcia, jaki stan postępowania należy uznać za miarodajny dla przyjęcia istnienia zawisłości sprawy oraz jak należy ustalać moment początkowy, od którego sprawa powinna być uznana za zawisłą – tak T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, t. 5, red. T. Ereciński, 2012, s. 53. Autor ten słusznie wskazuje również, że oceny, jaki stan postępowania uzasadnia stwierdzenie, iż doszło do zawisłości sprawy, należy dokonywać zgodnie z prawem polskim, które określa zawisłość sporu jako stan, w którym nie można wszcząć kolejnego postępowania o to samo roszczenie między tymi samymi stronami (choćby w odmiennych rolach procesowych). Jednakże dla ustalenia, z jakim momentem postępowania zagranicznego oraz postępowania polskiego nie jest dopuszczalne wszczęcie między tymi samymi stronami postępowania dotyczącego tego samego roszczenia, właściwe jest prawo państwa, w którym toczy się postępowanie. Zgodnie z polskim prawem zawisłość sporu następuje z chwilą doręczenia odpisu pozwu (art. 192 pkt 1). W prawie obcym może to być chwila wcześniejsza, np. moment wniesienia pozwu. W związku z taką możliwością zauważa się w literaturze, że w patologicznych przypadkach pozwany, który dowiedział się o wniesieniu przeciwko niemu pozwu do sądu polskiego, mógłby poprzez wniesienie pozwu do sądu zagranicznego uniemożliwić kontynuowanie postępowania przed sądem polskim (por. K. Weitz, *Procesowe znaczenie...*, s. 104).

10. Prawo unijne w sposób autonomiczny reguluje zagadnienie powstania zawisłości sporu. Zgodnie z art. 32 rozporządzenia nr 1215/2012 przyjmuje się, że sprawa została wytoczona przed sąd (zawisła przed nim) w momencie, w którym dokument wszczynający postępowanie albo dokument równorzędny został wniesiony do sądu, pod warunkiem że powód nie zaniechał następnie podjęcia czynności, do podjęcia których był obowiązany celem spowodowania doręczenia dokumentu pozwanemu, bądź też jeżeli doręczenie pozwanemu powinno nastąpić przed wniesieniem sprawy do sądu – w chwili, w której organ odpowiedzialny za doręczenie otrzymał dokument, pod warunkiem że powód nie zaniechał następnie czynności, do których podjęcia był obowiązany celem wniesienia dokumentu do sądu. Uregulowanie powyższe jest wynikiem istnienia w państwach członkowskich dwóch odmiennych regulacji procesowych. Według pierwszej z nich wniesienie pozwu do sądu następuje przed jego doręczeniem pozwanemu, a według drugiej – doręczenie pozwu pozwanemu następuje przed jego wniesieniem do sądu (por. *European Civil Practice*, t. 1, red. A. Layton, H. Mercer, London 2004, art. 30, nb 22.050–22.055, s. 813–815). Analogiczna regulacja występuje na gruncie rozporządzenia nr 2201/2003, które również przyjmuje model priorytetu czasowego oraz autonomicznie określa chwilę, którą uznaje za moment wytoczenia powództwa przed sąd państwa członkowskiego (art. 16). Por. również poprzednio art. 30 rozporządzenia nr 44/2001.
11. W razie zaistnienia negatywnych przesłanek respektowania zawisłości sporu przed sądem zagranicznym, tj. prognozy, że orzeczenie wydane przez sąd państwa obcego nie będzie spełniało przesłanek jego uznania w Polsce lub prognozy, że postępowanie przed sądem państwa obcego nie zostanie zakończone w rozsądnym terminie, polski sąd nie może zawiesić postępowania. Oznacza to, że sąd ma obowiązek zbadania tych okoliczności w każdej sprawie przed podjęciem decyzji w przedmiocie zawieszenia. Okoliczności te sąd bierze pod uwagę z urzędu na podstawie materiału dowodowego przedstawionego przez strony. Z treści art. 1098 § 1 nie można wysnuć wniosku, aby sąd miał obowiązek podejmowania inicjatywy dowodowej w celu ustalenia istnienia lub braku omawianych przesłanek.
12. W literaturze słusznie wskazuje się, że przy badaniu, czy orzeczenie sądu państwa obcego będzie podlegało uznaniu w Polsce, należy kierować się założeniem, że dopóki nie zostanie wykazane, iż zachodzą określone przeszkody do uznania zagranicznego orzeczenia, przyjmuje się, że takie przeszkody nie istnieją (tak T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, t. 5, red. T. Ereciński, 2012, s. 55). Innymi słowy, strona postępowania, która sprzeciwia się ewentualnemu zawieszeniu postępowania polskiego, powinna przedstawić materiał dowodowy wykazujący, że w odniesieniu do orzeczenia, które zostanie wydane w zagranicznym postępowaniu, zachodzą określone przeszkody sprzeciwiające się uznaniu tego orzeczenia przez sąd polski. Stwierdzenie, że określone przyszłe orzeczenie sądu zagranicznego nie będzie spełniało przesłanek jego uznania

w Polsce, nie może mieć charakteru ogólnikowego, ale musi opierać się na wskazaniu konkretnych podstaw potencjalnej odmowy uznania. Podstawy te muszą zostać ustalone na gruncie regulacji właściwej umowy międzynarodowej albo Kodeksu postępowania cywilnego. Nie wszystkie podstawy uznania zagranicznego orzeczenia można w sposób ostateczny zbadać i ocenić na etapie wszczęcia postępowania. Niewątpliwie będzie to możliwe w odniesieniu do zarzutu naruszenia wyłącznej jurysdykcji sądów polskich (art. 1146 § 1 pkt 2). W określonym zakresie na tym etapie postępowania sąd polski może ocenić również ewentualne uchybienia w kwestii doręczenia pozwanemu odpisu pozwu (art. 1146 § 1 pkt 3) oraz naruszenie klauzuli porządku publicznego (art. 1146 § 1 pkt 7). Trzeba jednak pamiętać, że ocena ta nie ma charakteru ostatecznego i z uwagi na dynamikę postępowania zagranicznego może być jedynie pewnego rodzaju prognozą co do ewentualnego istnienia podstaw odmowy uznania zagranicznego orzeczenia.

13. Oceny, czy postępowanie przed sądem zagranicznym zostanie zakończone w rozsądnym terminie, polski sąd powinien dokonać przede wszystkim na podstawie stopnia zaawansowania danego postępowania, w tym ilości pozostałych do wykonania w postępowaniu czynności. W literaturze wskazuje się również, że polski sąd może brać pod uwagę czynniki statystyczne, tj. przeciętną długość postępowania w danym sądzie zagranicznym, a jeśli ta nie jest znana – w sądach danego państwa obcego (tak T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, t. 5, red. T. Ereciński, 2012, s. 56). Uzależnienie możliwości zawieszenia postępowania od ustalenia, że zagraniczne postępowanie zakończy się w rozsądnym terminie, jest wyrazem dążenia do zapewnienia stronie, gwarantowanego przez regulacje Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz przepisy prawa polskiego, prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie.
14. W razie spełnienia pozytywnych przesłanek określonych w art. 1098 § 1 sąd ma obowiązek zawiesić postępowanie z urzędu. Obowiązek działania sądu z urzędu jest uzasadniony interesem publicznym, który wyraża się w dążeniu do niedopuszczania funkcjonowania w obrocie międzynarodowym różnych orzeczeń dotyczących tej samej sprawy. Stąd też ustawodawca nie powiązał obowiązku zawieszenia postępowania z wolą stron postępowania i nie uzależnił tej czynności procesowej np. od złożenia stosownego wniosku lub też zarzutu przez uprawnioną stronę postępowania.
15. Postanowienie o zawieszeniu postępowania ze względu na zagraniczną zawisłość sprawy jest zaskarżalne zażaleniem (art. 394 § 1 pkt 5).
16. Nie jest wykluczone, że w określonej sytuacji jedna ze stron postępowania złoży wniosek o zawieszenie z uwagi na to, iż zagraniczne postępowanie zostało wszczęte wcześniej niż postępowanie polskie. Postanowienie sądu o odmowie zawieszenia postępowania nie podlega zaskarżeniu, ale na wniosek strony powinno zostać rozpoznane przez sąd drugiej instancji w ramach postępowania apelacyjnego (art. 380).

17. Stan zawieszenia postępowania winien trwać aż do zakończenia postępowania przed zagranicznym sądem. Dopiero wówczas będzie bowiem można ocenić, czy zagraniczne orzeczenie podlega uznaniu w Polsce, czy też nie. Użyte w treści art. 1098 § 2 określenie „zakończenie postępowania przed sądem państwa obcego” oznacza uprawomocnienie się wydanego w tym postępowaniu orzeczenia, ponieważ tylko orzeczenie prawomocne może podlegać w Polsce uznaniu (por. art. 1146 § 1 pkt 1). Odpis tego orzeczenia wraz ze stwierdzeniem prawomocności powinien zostać przedłożony sądowi polskiemu.
18. Jeżeli zagraniczne orzeczenie podlega uznaniu w Polsce, wówczas polskie postępowanie powinno zostać umorzone. Po zakończeniu zagranicznego postępowania polski sąd może dokonać kompleksowej oceny i ustalić na podstawie całokształtu materiału procesowego, czy w świetle regulacji art. 1146 wydane w zagranicznym postępowaniu orzeczenie podlega uznaniu w Polsce, czy też nie. Tym samym sąd może zweryfikować swoje wcześniejsze stanowisko w tym przedmiocie, które, jak już była o tym mowa, opierało się jedynie na pewnej, ograniczonej stanem postępowania, prognozie co do uznania zagranicznego orzeczenia. Ustalenie, że zagraniczne orzeczenie podlega uznaniu, oznacza, że w toku polskiego postępowania pojawiła się przeszkoda w postaci powagi rzeczy osądzonej (przez zagraniczny sąd, ale z możliwością uznania orzeczenia w Polsce), co uzasadnia umorzenie postępowania. Umorzenie postępowania nie wymaga uprzedniego jego podjęcia. Postanowienie o umorzeniu postępowania podlega zaskarżeniu zażaleniem.
19. Jeżeli dokonana na gruncie art. 1146 ocena uzasadnia ustalenie, że zagraniczne orzeczenie nie podlega uznaniu w Polsce, sąd ma obowiązek podjąć zawieszone postępowanie. Sąd winien w tym zakresie działać z urzędu, niezależnie od ewentualnych żądań stron, co jednak nie wyklucza możliwości złożenia przez nie stosownego wniosku. Postanowienie o odmowie podjęcia zawieszonego postępowania podlega zaskarżeniu zażaleniem (art. 394 § 1 pkt 5).
20. Strona może skutecznie domagać się podjęcia zawieszonego postępowania jeszcze przed jego zakończeniem, w sytuacji gdy postępowanie przed sądem państwa obcego nie zostało zakończone w rozsądnym terminie. Treść art. 1098 § 3 wskazuje, że podjęcie zawieszonego postępowania jest możliwe wówczas, gdy „rozsądny termin”, w którym powinno się zakończyć postępowanie, już upłynął. Przedłużenie postępowania przed sądem zagranicznym może następować z różnych przyczyn, wśród których można wyróżnić przyczyny obiektywnie usprawiedliwione (jak np. wielość wniosków dowodowych, trudności w przeprowadzeniu określonych dowodów, zawieszenie postępowania na podstawie odpowiednich przepisów prawa obcego itd.) oraz nieuzasadnioną przewlekłość postępowania spowodowaną opieszałym podejmowaniem czynności procesowych przez sąd zagraniczny. Charakter tych przyczyn nie ma znaczenia dla oceny, czy spełniły się przesłanki podjęcia zawieszonego postępowania na wniosek strony.

Przyznanie stronie prawa do złożenia takiego wniosku jest bowiem wyrazem realizacji prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie niezależnie od stwierdzenia, czy zagraniczne postępowanie toczy się sprawnie, czy też pojawiły się w nim nieuzasadnione przewlekłości. Na postanowienie o odmowie podjęcia zawieszonego postępowania przysługuje zażalenie (art. 394 § 1 pkt 5).

21. Niepodjęcie postanowienia o zawieszeniu postępowania toczącego się przed sądem polskim, w sytuacji gdy spełniły się przesłanki jego zawieszenia określone w art. 1098 § 1, wywołuje określone skutki materialnoprawne oraz procesowe. W zakresie skutków materialnych należy rozważyć efektywność orzeczenia sądu zagranicznego oraz orzeczenia sądu polskiego wydanego w toku postępowania, które wbrew treści art. 1098 § 1 nie zostało zawieszone. Skuteczność ta, w dużej mierze, zależy od tego, które z omawianych orzeczeń było wydane jako pierwsze. Jeżeli pierwszym orzeczeniem było orzeczenie polskie, to sprzeczne z nim, wydane później, orzeczenie sądu zagranicznego nie zostanie w Polsce uznane (art. 1146 § 1 pkt 6). Jeżeli jednak jako pierwsze było wydane orzeczenie sądu zagranicznego, nie ma przeszkód, aby zostało ono w Polsce uznane. Polskie prawo nie pozwala bowiem na uprzywilejowywanie orzeczeń sądów polskich wydanych z naruszeniem obowiązku uwzględniania zagranicznej zawisłości sprawy. Wówczas postępowanie, które toczyło się przed sądem polskim i w którym wydano przedmiotowe orzeczenie, powinno zostać wznowione na podstawie art. 403 § 2.
22. Kontynuowanie postępowania wbrew obowiązkowi jego zawieszenia określonemu w art. 1098 § 1 nie skutkuje nieważnością postępowania. Uregulowanie takie wynika z faktu, że w istocie może okazać się, iż orzeczenie wydane w zagranicznym postępowaniu nie podlega uznaniu w Polsce, co przy przyjęciu konstrukcji nieważności postępowania polskiego toczącego się z naruszeniem art. 1098 § 1 skutkowałoby naruszeniem prawa do sądu. Na ten temat por. K. Weitz, *Procesowe znaczenie...*, s. 111.
23. Przepisy § 1–3 stosuje się odpowiednio do sprawy zawisłej przed innym niż sąd organem państwa obcego. Regulacja ta logicznie wynika z unormowań art. 1149¹, zgodnie z którym instytucja uznania i stwierdzenia wykonalności dotyczy nie tylko orzeczeń sądów zagranicznych, ale również rozstrzygnięć innych organów państw obcych wydanych w sprawach cywilnych.

Art. 1098¹. [Zawieszenie postępowania z urzędu]

Jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego postępowania w sprawie cywilnej toczącego się przed sądem lub innym organem państwa obcego, sąd może zawiesić postępowanie z urzędu, chyba że orzeczenie, które ma wydać sąd albo inny organ państwa obcego, nie spełni przesłanek jego uznania w Rzeczypospolitej Polskiej.

1. W postępowaniu krajowym zagadnienie prejudycjalności innego postępowania reguluje art. 177 § 1 pkt 1, stanowiąc, że sąd może zawiesić postępowanie z urzędu, jeżeli rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego toczącego się postępowania cywilnego. Na gruncie tej regulacji w doktrynie wyrażony został pogląd, że z prejudycjalnością mamy do czynienia wtedy, gdy wynik postępowania cywilnego zależy od wyniku innego postępowania (cywilnego, karnego lub administracyjnego), z tego względu, że przedmiot postępowania prejudycjalnego stanowi element podstawy faktycznej rozstrzygnięcia sprawy w postępowaniu cywilnym (J. Bodio [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012, art. 177, s. 249). W uzasadnieniu postanowienia z 11.10.2005 r., V CK 197/05, LEX nr 186933, Sąd Najwyższy wskazał, że „prejudykatem jest wynik innego postępowania cywilnego, procesowego bądź nieprocesowego, którym jest orzeczenie sądowe, jeszcze nie istniejące, ale mające zapaść ze skutkiem prejudycjalnym. Prejudykatem w rozumieniu art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. nie jest więc fakt wykonania orzeczenia, w sposób dobrowolny przez dłużnika lub w drodze przymusu egzekucyjnego. Co więcej, potrzeba zawieszenia postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. aktualizuje się do czasu uprawomocnienia się orzeczenia prejudycjalnego”. Poglądy te są aktualne również na gruncie art. 1098¹.
2. Podobnie jak w postępowaniu krajowym, nawet uznając, że rozstrzygnięcie sprawy zależy od wyniku innego postępowania w sprawie cywilnej toczącego się przed sądem lub innym organem państwa obcego, sąd nie ma obowiązku zawieszenia postępowania. Decyzja w tym przedmiocie jest pozostawiona uznaniu sądu. Oznacza to, że zawieszenie postępowania na podstawie art. 1098¹ ma charakter fakultatywny.
3. Negatywną przesłanką zawieszenia postępowania jest uznanie, że orzeczenie, które ma wydać sąd albo inny organ państwa obcego, nie spełni przesłanek jego uznania w Polsce. W razie przyjęcia takiego ustalenia polski sąd nie może wydać postanowienia o zawieszeniu postępowania. Por. szerzej uwagi 11 i 12 do art. 1098.
4. Na postanowienie sądu o odmowie zawieszenia postępowania wydane w wyniku rozpoznania wniosku złożonego przez stronę nie przysługuje zażalenie. Zażalenie przysługuje natomiast, na ogólnych zasadach, na postanowienie o zawieszeniu postępowania (art. 394 § 1 pkt 5).
5. Sąd podejmuje z urzędu zawieszone postępowanie wówczas, gdy ustanie przyczyna zawieszenia (art. 180 § 1), co w tym przypadku oznacza zakończenie postępowania przed sądem lub innym organem państwa obcego albo taką zmianę okoliczności sprawy zawisłej przed sądem polskim, która spowoduje, że rozstrzygnięcie tej sprawy nie będzie już zależało od wyniku postępowania toczącego się za granicą.

Art. 1099. [Brak jurysdykcji krajowej]

§ 1. Brak jurysdykcji krajowej sąd bierze pod rozwałę z urzędu w kaŹdym stanie sprawy. W razie stwierdzenia braku jurysdykcji krajowej sąd odrzuca pozew lub wniosek, z zastrzeŹeniem art. 1104 § 2 lub art. 1105 § 6.

§ 2. Brak jurysdykcji krajowej stanowi przyczynę niewaŹności postępowania.

1. W postępowaniu cywilnym jurysdykcja krajowa bezpośrednia (właściwość międzynarodowa) stanowi jedną z przesłanek warunkujących dopuszczalność rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy przez sąd danego państwa. Jako przesłanka procesowa jurysdykcja krajowa podlega badaniu na wstępnym etapie postępowania, w momencie, w którym nie ma jeszcze jakiegokolwiek orzeczenia w sprawie, ale konieczne jest rozstrzygnięcie, czy orzeczenie takie może zostać wydane. W zakresie badania jurysdykcji krajowej istotne jest ustalenie, czy jest to przesłanka kaŹdego postępowania cywilnego toczącego się przed sądem danego państwa, czy tylko takiego postępowania, którego przedmiotem jest sprawa wykazująca jakieś powiązanie z innym państwem lub z innymi państwami, czyli sprawa, w której występuje tzw. element zagraniczny.
2. W literaturze polskiej wielu zwolenników ma pogląd, Źe jurysdykcja krajowa jako przesłanka procesowa znajduje zastosowanie jedynie w sprawach z elementem obcym (tak w starszej literaturze: K.M. Pospieszalski, *Pojęcie jurysdykcji i próby międzynarodowego ujednolajnienia norm jurysdykcyjnych*, PPC 1938/1–2, s. 10; J. Jodłowski, W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1958, s. 58; Z. Resich, *Przesłanki procesowe*, Warszawa 1966, s. 129; E. Wengerek, *Jurysdykcja krajowa w sprawach cywilnych w świetle kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, red. J. Jodłowski, J. Fiema, W. Berutowicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, Warszawa–Wrocław 1967, s. 401; W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1972, s. 104–105; W. Skierkowska, *Międzynarodowe postępowanie...*; J. Jodłowski, *Kilka kwestii...*, s. 101; por. również W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne...*, s. 445; obecnie: K. Korzan, *Postępowanie...*, s. 28, 70; J. Jodłowski, J. Lapierre [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, *Postępowanie...*, s. 455; H. Jakimko, *Pojęcie jurysdykcji krajowej w polskich kodeksach postępowania cywilnego z roku 1930 i z roku 1964*, PPiA 1997/39, s. 84). Odmienny pogląd prezentuje W. Broniewicz, który proponuje „szerokie” rozumienie pojęcia jurysdykcji krajowej. Autor ten zakłada, Źe w kaŹdej sprawie, nawet wyłączenie „powiązanej z własnym obszarem prawnym”, występuje zagadnienie jurysdykcji krajowej (W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008, s. 386; W. Broniewicz, *Wystąpienie w Komitecie Nauk Prawnych PAN nad referatem J. Jodłowskiego*, PiP 1962/10, s. 677; W. Broniewicz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym...*, s. 32). Podobny pogląd wyraża H. Duszka-Jakimko, która jednak zastrzega, Źe nie ma potrzeby stosowania przez sąd norm jurysdykcyjnych w kaŹdej sprawie. Zdaniem autorki w kaŹdej rozpatrywanej